

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1954

<https://hdl.handle.net/1874/9569>

J A A R B O E K J E
VAN HET
O U D H E I D K U N D I G G E N O O T S C H A P
„N I F T A R L A K E”

1954

D R U K K E R I J H. J. S M I T S
O U D E G R A C H T 231 — U T R E C H T

INHOUD :

1. Bestuur van het Genootschap	V
2. Ledenlijst	VII
3. Jaarverslag	XIII
4. Rekening van de Penningmeester	XVI
5. Excursieverslag	1
6. Niftarlake-literatuur	10

I. Oud Baambrugge, door Ds G. van der Zee	17
---	----

Eere-leden:

Dr Mr J. W. Verburgt, Epe, Oud-Voorzitter.
J. D. Bastert, Maarssen, Oud-Penningmeester.

Bestuur:

Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello,
Loenen a. d. Vecht, Voorzitter.
Jhr. P. H. A. Martini Buys, Avenue Concordia 68,
Rotterdam O., *wnd. Secretaris.*
G. J. Weyland Jr, Loenen a/d Vecht, Bibliothecaris
en Wnd. Penningmeester.
Mgr A. E. Rientjes, Maarssen.
Dr Mr J. W. Verburgt, Epe.
J. D. Bastert, Maarssen.

} Dagelijks
Bestuur.

J. Trouw, Abcoude.
A. H. Doude van Troostwijk, Notaris, Breukelen.
Ir J. Loeff, Oud-Loosdrecht.
F. D. Sprenger, Vreeland.
G. Adriaans, Amersfoort.
Pastoor J. M. J. Waterkamp, Abcoude.

Redactie Jaarboekje:

Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello, Loenen a.d. Vecht.
Mgr A. E. Rientjes, Maarssen.
Jhr. P. H. A. Martini Buys.

VII

LEDEN:

Abcoude:

Carmiggelt, Mej. J. W.
 Doorn, Dr A. van
 Firet, C. J. J.
 J. Geijssel
 Gortel, Dr J. H. van
 Graaf, J. H. de
 Heuven, H. van
 Heuven, Mej. M. H. van
 Hulst, J. G. van
 Pape, W. F.
 Quarles van Ufford, Jhr Mr
 L. A.
 Roest, J. van der
 Speet, Th.
 Timmer, Notaris Ph. W.
 Trouw, J.
 Veltman-v. Cruyssen, Mevr.
 A. G.
 Vis-Völker, Mevr. C. A. L. M.
 Waterkamp, Pastoor J. M. J.

Alkmaar:

Bemmel, A. A. van

Amersfoort:

Adriaans, G.
 Chijs, Mej. N. van der
 „Flehite” Oudh. Vereen.
 Vor der Hake, J. J. G.

Amstelveen:

Achterbergh Jr, J. W. N. van

Amsterdam:

Aa, O. L. van der
 Altena, Chr.
 Beekman, J. S.
 Bianchi-Wüstenhoff,
 Mevr. C. E.
 Bond „Heemschut”
 Bouman, J. H.

Duyvensz, Fr.

Jantzen, F.Gzn., Ferd. B.
 Kater, P. A.
 Koninklijke Academie van
 Wetenschappen
 Koninklijk Oudheidkundig
 Genootschap
 Lange, Allert de, C. V.
 Leuven, W. van
 Leuven-Werker, Mevr.
 W. M. van
 Niekerk, W.
 Pos, Mej. A.G.
 Doude van Troostwijk, L. W.
 „Vondel”, Uitg. Mij. Joost
 van den N.V.
 Weerdenburg, Ab. van

Ankeveen:

Harinxma thoe Slooten, B. A.
 Ph. Baron van

Apeldoorn:

Fortuyn Harreman, A.
 Tombe, Mr A. L. des

Arnhem:

Koekoek, Mej. G.

Baanbrugge:

Canter Cremers, Mr J. J.
 Grevenstuk, Prof. Dr A.
 Lee, Mej. E. van der
 Walbeek, J. H. van
 Zee, Ds G. van der

Baarn:

Dedel, Jhr. Mr C.
 Tegelberg: P. E.

VIII

De Bilt:

Pas. W. van der
Doude van Troostwijk, D. W.

Bilthoven:

Jhr. Dr L. M. van Holthe
tot Echten.

Bloemendaal:

Koomans, Drs W. H.

Den Bommel:

Kooy, Ds A. v. d.

Breukelen:

Baas, J.
Becker, W. A.
Beek-Janszen, Mevr. Ds E. C.
ter
„Beth San”, Directie Ver.
Booy, H.
Bijleveld, Th. Th. M. H.
Colenbrander-Hoekstra,
Mevr. A. H.
Colenbrander, H. Th.
Dop, H. R. van
Freytag, F. J. de
Gentis-Vermij, Mevr. de
Wed. A. S. S.
Ginkel, Mr H. C. L. van
Goeman Borgesius, Mevr. Th.
Grift, A. van der
Haars, Mej. Mr E. A.
Horst, A. van der
Kasteleyn, J.
Klap, C. P.
Kroon, H.
Leisink, Pastoor J. B.
Matthes-Varossieau, Mevr.
C. W.
Matthes-de Rooy, Mevr. C. H.
Molenkamp, J.

Oebele Bosma-Bouman,

Mevr. L. M. C.
Postma, Dr E. B. J.
Pot, J.
Remijnse, Prof. Dr J. G.
Reyden, J. van der
Six Dijkstra, Ds P.
Smits, P. B. A.
Troostwijk, A. H. Doude van,
Notaris.
Vermeulen, J. Th.
Verwijs Kramer, Mevr. A. J.
Vis-Honig, Mevr. A.
Vis Sr., Gerbrand
Vlug, H. M.
Vries, J. G. J. de
Vries-Verbruggen, Mevr. C.
F. W. de
Vulpen Jr., W. van
Wijk, Mevr. Mr A. C. van

Breukelerveen (post Tien-

hoven).
Graaf Wzn., E. de
Homan van der Heide, J.
Pittet-van Linge, Mevr. J. C.

Bussum:

Ahrend, J.
Ahrend-v. Gemund, Mevr. M.
Lubsen, M.
Nordemann, J. G.

Driebergen:

Clifford Kock van Breugel,
Jhr. Mr Dr J. R.
Prein, Prof. J. A. M.

Epe (Gld.):

Verburgt, Dr Mr J. W.

Giessendam:

Sluijs, P. van der

's-Graveland:

Schimmelpenninck, G. Graaf

*'s-Gravenhage:*Adels-Vermeulen, Mevr. de
Wed. Dr M.

Bak, Mr A. G.

Bak, J. P.

Bureau van de Rijksdienst
v. d. Monumentenzorg

Middelberg, Mr G. A. A.

Velsen-Metzelaar, Mevr. W.
L. van*Groningen:*

Schoemaker, Pastoor F. J.

Heelsum:

Ansoul, G.

Hilversum:

Bree, D. de

Frank, Deken H. F.

Notten, Mej. W. L. van

Smorenburg, J. M.

Steyling, Dr W. J.

Steyling-Grevenstuk,
Mevr. A.

Tervooren, H. A. P. M.

Huizen (N.-H.):

Volkersz, H. F.

Kockengen:

Jongeneel, J. C.

Krommenie:

Walbeek, P. van

*Laren (N.-H.):*Boetzelaer, R. W. C. Baron
van

Leonhardt, G. J. G.

*Leeuwarden:*Colenbrander-Overhoff,
Mevr. M.*Loenen a.d. Vecht:*

As, P. van

Beusekom-van Foreest, Mevr.
de Wed. Mr F. C.

Blankenberg, B. H.

Blok Jr., J. W.

Bremant, A. J.

Erdmann, Mr R. H.

Hofwegen, G. van

Horring, Mej. L. Z.

Joncheere-van Dijk, Mevr.
C. H. de

Kampen, J. W. van

Kappeyne van de Coppello,
Mr Dr N. J. C. M.Kappeyne van de Coppello-
van Panhuys, Mevr. Th. E.
C. M.Kappeyne van de Coppello-
Wijgers, Mevr. E. J.

Kempen, Nots, J. M. C. van

Kralingen, B. van

Lamme, J. G.

Linde, Dr S. van der

Snijder, M.

Sondaar, L. H.

Weyland, Jr, G. J.

Loenersloot:

Kalff Azn., G.

Nagell-Martini Buys, Bar.esse
M. F. M. v.*Loosdrecht:*

Boeschoten, J.

Doude van Troostwijk,
Mr J. H. M. A.

Freese, J. P.

Loeff, Ir J.

Swinderen, Jhr Q. J. van
Voogsgeerd, W. J.
Vunderink, Mr J. L.

Lunteren:

Thomassen à Thuessink van
der Hoop van Slochteren,
Dr M. P.

Maarssen:

Agterberg, J.
Alleman, J. G.
Bastert, J. D.
Dekker.
Dorp Sr., C. van
Droogenbroek, H. J. van
Feyten, A.
Groot- de Vries, Mevr.
P. C. de
Heul, G. de
Hoekstra, Dr Sj.
Kroon, G.
Mol, B. C. J. de
Remijnse, M.
Rientjes, Mgr A. E.
Royen, N. van
Rijsterborgh, C. J.
Sandick, J. W. W. A. G. van
Schaik, Mr Dr Th. E. E. van
Schipper, A. P.
Servaas, J. N.
Vader, Nots. H. P.
Verkuil, M.
Wissema, G.
Wymstra, W.

Maarsseveen:

Huydecoper van Maarsseveen,
Jhr. J.
Rijn, J. G. van

De Meern:

Bruijn, Jac. de

Naarden:

Oudenniel, C. G. van
Verburgt, Dr G.
Wentink-Boon, Mevr. G.

Nederhorst den Berg:

Michels, J.
Pos-Kofoed, Mevr. C. A.
Voorn, G. A. van der

Nieuwersluis:

Beelaerts van Blokland-
Jessurum, Mevr. Mr B. R. J.
Blijdenstein-Cruys, Mevr.
C. E. B.
Doude van Troostwijk,
Mr W. I.
Schmal Jr., J. P.
Slik-Scharf, Mevr. B. van der

Nigtevecht:

Amesz, O. J.
Hennipman, C.
Loggers, Ds Ph.
Wees, G. A. van

Nijmegen:

Bernards, Mej. F. A. M.
Lindenhout, H. J. van 't

Oosterbeek:

Beusekom, Mr E. van

Overveen:

Vries-van der Lee, Mevr.
A. de
Warnaars, H. B. E.
Witzel, B.

Rilland-Bath:

Spaan, D. C.

Rossum:

Meijer, A. F. van Goelst

Rotterdam:

Bastert, J. N.
Bibliotheek en Leeszaalen der
Gem. Rotterdam
Martini Buys, Jhr P. H. A.

Rijswijk (Z.-H.):

Geertzema, W. H.
Monté, Mevr. A.

Soest:

Bentinck, Mr S. P. Baron

Soesterberg:

Haselen, Mr J. van

Utrecht:

Biegelaar Jr, J. B. P.
Bogaard, P. H.
Buisman, P. W.
Burg, Plebaan J. van der
Hagenouw, J. G.
Historisch Genootschap
Koedijk Jr., G.
Lip-Kibbeling, Mevr. J. v. d.
Mesdag-Spier, Mevr. M. T. v.
„Oud-Utrecht”, Ver.
Provinciale Bibliotheek
Ridder, Mevr. A. Ph.
Ruwers-Becker, Mevr. E. W.
Smits, H. J.
Soeten, H. J. de
Théonville, F. W. G.
Ven, Dr A. J. van de
Verburgt, Dr P. J. G.
Vor der Hake, J.
Vuurst de Vries, Dr H.
van der
Wilbrenninck, J. C.
Woerden, A. W. F. C. van

Vinkeveen:

Vries, J. de

Vreeland:

Bree, B. van
Duveen, Mej. T.
Hartung, O. E. K.
Huting, Ds H.
Sprenger, F. D.

Wageningen:

Kniphorst's Boekhandel

Wassenaar:

Honders, Dr H. J.
Wieder Jr., F. C.

Weesp:

Bosboom, Ds F. C.
Breijer, K.
Lindeboom, G.

Weesperkarspel:

Klaveren, H. W. van

Wijk bij Duurstede:

Dijkman-Schoenmaker,
Mevr. G. J. E.
Thieme Sr., Mej. A. C.

IJsselstein:

Cool, A. G., Notaris.

Zaandijk:

Honig, G. J.
Vis Jr, Gerbrand

Zeist:

Lantsheer, J. A.

Zuilen:

Wit, H. C. de
Wijk, J. A. van

Jaarverslag 1953.

Op 17 Juli 1953 had in hotel „Het Raadhuys van Cronenburgh” te Loenen de jaarvergadering plaats. Aanwezig waren volgens de presentielijst 22 leden.

De notulen van de vorige vergadering en het jaarverslag werden door de secretaris voorgelezen en onveranderd goedgekeurd. Daarna werd door de penningmeester het financiële verslag uitgebracht. De boeken van de penningmeester werden gecontroleerd en in orde bevonden door de kascommissie bestaande uit de heren Wymstra en Colenbrander. Voor het jaar 1953 werden in de kascommissie benoemd de heren Dr. Van der Linde en Van Heuven.

Het voorstel van de voorzitter om de statuten van het Genootschap in dier voege te wijzigen, dat de jaarlijkse contributie door de ledenvergadering wordt vastgesteld, werd met grote meerderheid van stemmen aangenomen. Daar hiervoor het statutair vereiste aantal leden niet aanwezig was, werd besloten, dat binnen een maand een nieuwe buitengewone ledenvergadering zou worden gehouden.

Om een betere voorbereiding van de excursies te verkrijgen werd besloten op deze vergadering reeds de excursie voor 1954 vast te stellen. Er werd besloten, dat de excursie naar Kampen zal worden gemaakt. De heer De Graaf stelde voor de excursieautobus ten gerieve van de deelnemers en uit propagandistisch oogpunt door de Vechtstreek te laten rijden. Op een desbetreffende vraag antwoordde de voorzitter, dat hij hoopte, dat er in het Jaarboekje retrospectief aandacht zou worden geschonken aan het 1000-jarig bestaan van Loenen. De bijdrage aan de Commissie voor de Vecht- en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied werd wederom vastgesteld op 25 gulden.

Bij de rondvraag informeerde de heer Bastert naar de pro-

XIV

blemen rond de brug te Nederhorst den Berg. De voorzitter antwoordde hierop, dat zich steeds meer instanties met de brug bemoeien, waarbij intussen ook nog een beroep op de Kroon is gedaan. De heer Trouw deelde mede, dat er een plan is voor geheel Nederhorst den Berg en dat de brug hiervan een onderdeel uitmaakt.

De heer Wymstra wenste de aandacht te vestigen op het Huys ten Bosch te Maarssen, dat nog als gemeentehuis dienst doet; er bestaan echter plannen dit huis, dat in verwaarloosde toestand verkeert te verlaten en het gemeentehuis te vestigen in het huis Bolesteyn, dat groter is. De spreker pleitte voor het huis Ten Bosch, zowel van buiten als van binnen, welks bestemming nu onzeker wordt. Er is zelfs een plan door een brug over de Vecht bij Bolesteyn een verbinding te maken met Doornburgh, waardoor een van de mooiste gedeelten van de Vecht zou worden bedorven.

Als leden van de excursiecommissie werden aangewezen de heren: Kappeyne van de Coppello, Adriaans en Martini Buys.

Op 14 Augustus 1953 had op het kasteel Loenersloot de buitengewone vergadering plaats, welke speciaal werd bijeengeroepen in verband met de voorgestelde statutenwijziging. Na voorlezing werden de notulen van de vorige vergadering onveranderd goedgekeurd.

Vervolgens was aan de orde de voorgestelde contributieverhoging. De voorzitter stelde vast, dat overeenkomstig artikel 12 der statuten thans hierover met gewone meerderheid van stemmen kon worden beslist. Bij de stemming werd het voorstel, de statuten in dier voege te wijzigen, dat de contributie en jaarlijkse bijdrage in het vervolg door de ledenvergadering worden vastgesteld, met algemene stemmen aangenomen. Tevens machtigden de leden het bestuur al het nodige te verrichten om tot de voorgestelde statutenwijziging te geraken.

Bij de rondvraag besprak de heer van Leuven de herdenking van het 1000-jarig bestaan van Loenen. Hij betreunde de aanwezigheid van twee lelijke huizen bij de Hervormde kerk te Loenen; klaagde erover, dat de borden te hoog hangen, de meubilering eentonig is en hij vindt, dat ook de aanleg van het kerkplein niet geslaagd is, welke klachten door de voorzitter werden beantwoord.

Tot zover de verslagen over de plaats gehad hebbende vergaderingen.

Op Zaterdag 6 Juni had de tweedaagse excursie naar de plaatsen Gent en Brugge plaats, waarvan U het verslag in het Jaarboekje hebt kunnen lezen. Wij hebben de indruk, dat ook ditmaal de deelnemers, hoewel niet groot in aantal, tevreden zijn geweest met alles wat hun op deze tocht geboden werd.

In Augustus werd te Loenen aan de Vecht het duizendjarig bestaan van deze gemeenschap op waardige wijze gevierd, waarbij mede door een hieraan verbonden topografische tentoonstelling op de geschiedenis van de Vechtstreek naar buiten die aandacht werd gevestigd, die zij ten volle verdient. Het bestuur was op de ontvangst van het gemeentebestuur vertegenwoordigd.

Nadat in de herfst van het verslagjaar het bestuur van de haar in de vergadering van 14 Augustus verleende machtiging tot verzorging van de statutenwijziging had gebruik gemaakt, is op 13 Januari 1954 de koninklijke goedkeuring hierop afgekomen.

Gedurende het verslagjaar is het ledental wederom verminderd en wel van 273 tot 268. Wij willen dan ook niet nalaten de leden op het hart te drukken door daadwerkelijke belangstelling voor ons genootschap niet alleen ons Jaarboekje te vullen, maar ook ons ledental weer te doen groeien.

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN BOEKINGSJAAR 1953

XVI

ONTVANGSTEN:

Batig saldo	f 576.04
Contributies (netto)	1.088.60
Verkochte jaarboekjes	122.50
Excursie (voordelig saldo)	41.98
Rente (nederl. Middenst. Bnk.) „	5.—
	f 1.834.12

UITGAVEN:

Kosten jaarboekje	f 689.71
Onkosten:	
zaalhuur, drukkosten, porti	
enz.	125.79
Bijdrage Commissie voor de	
Vecht en het O. en W. Plassen-	
gebied	25.—
Aanschaf voor bibliotheek en Ar-	
chief	27.—
Batig saldo	966.62
	f 1.834.12

De penningmeester:

G. J. WEYLAND.

Excursie 1954.

Op Dinsdag 27 Juli verzamelden zich 27 leden van ons genootschap in de Moreelselaan om zich met de autobus naar Kampen te laten brengen. De heenreis moest in snel tempo worden gereden; maar dit belette ons niet toch ten volle van het vaderlandse landschap te genieten. Misschien wil de lezer deze tocht in gedachten nog eens met ons meemaken. Al kijkende naar het landschap willen wij als inleiding alvast het een en ander vertellen van de lotgevallen van de stad Kampen in vroeger eeuwen, opdat U in staat zult zijn, bij de bezichtiging van de stad Uw fantasie de vrije loop te laten en U in de historische sfeer van de stad in te leven.

De IJssel, een zijtak van de Rijn, was reeds vroeg in onze geschiedenis een verkeersweg van betekenis; in het dal van deze rivier liggen dan ook tal van nederzettingen. Een ervan is Kampen, dat voor het eerst genoemd wordt in 1227. Aangenomen mag worden dat zij haar naam heeft ontleend aan de stroken onverdeelde markegrond „kampen” genaamd; als merkwaardigheid willen wij dan ook niet onvermeld laten, dat er zich zelfs nu nog veestallen in de stad bevinden.

Het kleine dorp, dat eerst voornamelijk uit boerenhoeven bestond, breidde zich langzamerhand uit door de toenemende visserij op de rivier en de steeds groter wordende Zuiderzee; en deze visserij legde weer, evenals elders, ook hier de grondslag voor de koopvaart en de handel. Als bekroning op deze ontwikkeling werd er in de eerste helft der dertiende eeuw door de bisschop van Utrecht stadsrecht aan gegeven; de betreffende akte is helaas verloren gegaan, zodat wij het juiste jaar niet meer weten. Zij ontving dus toen een eigen bestuur en rechtspraak; dit in tegenstelling tot het platteland.

Door haar ligging als knooppunt tussen de Nederlanden en de Oostzee werd Kampen in de dertiende eeuw een doorvoer- en uitvoer-haven van de eerste grootte. Haar „ommelandvaarders” bezochten behalve het Noordzeegebied het gehele Oostzegebied. Zolang de stad zich sterk voelde had zij weinig behoefte aan bescherming. In 1370 vocht zij zelfs mee tegen de Deense koning tot het behouden van de vrije vaart door de Sont. Pas toen haar handel in de vijftiende eeuw verminderde heeft zij zich in 1441 in het Hanzeverbond laten opnemen. Al verloor de stad langzamerhand terrein aan haar mededingers, vooral in Holland, zij was nog belangrijk genoeg om als steunpunt te dienen in het kader van de Bourgondisch-Oostenrijkse politiek en werd dan ook in 1495 door de Roomse koning Maximiliaan tot Vrije Rijksstad verheven. In zijn laatste levensjaren was bisschop David van Bourgondië (gestorven in 1496) niet meer bij machte zich tegen de opdringende macht van Maximiliaan te verzetten.

In de zestiende eeuw gaat het snel bergafwaarts. De handel verlegt zich naar andere steden en ondanks alle inspanning gelukte het niet de verzanding van de IJsselmonden te verhinderen. Aan het einde van de zeventiende eeuw, na dapper en hardnekkig maar tevergeefs tegen haar gestage neergang te hebben gestreden was Kampen nog slechts de schim van de machtige koopstad van weleer. Zij bleef slapen tot in de negentiende eeuw en dit is het behoud geweest van het schilderachtige en historische karakter, dat de stad nu nog achter haar poorten bewaart. In de laatste eeuwen zijn velerlei pogingen ondernomen door de vestiging van industriën de stad nieuw leven in te blazen. Dit is pas in de negentiende eeuw met enig succes gelukt, maar meer nog is de stad in de belangstelling komen te staan door het nieuwe achterland van de Noordoost- en Oostpolder en niet te vergeten de nieuwe verkeersweg met Friesland, welke er langs loopt.

Inmiddels waren wij de IJsselstad genaderd; het binnenkomen over de IJsselkade verraste ons met het mooie gezicht op de rivier voor de stad. Aan deze kade bevindt zich de nog nieuwe Stadsherberg, waar ons de leider van die dag, Mr. J. J. D. Beintema, opwachtte. Gekoesterd door de zon, kon er zowel binnen als buiten op het terras rustig een kopje koffie worden gedronken.

Vanaf de Stadsherberg is het slechts enkele minuten lopen naar het raadhuis. Dit bestaat uit een oud gedeelte, dat in opzet uit de veertiende eeuw dagtekent en een daarnaast gelegen nieuwer deel, dat door verbouwing van het stadswijnhuis tot stand kwam en door een toegang met het oude raadhuis is verbonden. Het oude raadhuis stond oorspronkelijk geheel vrij om de verdediging te vergemakkelijken. In Februari 1543 werd het door een hevige brand geteisterd; alleen de muren en de schepentoren bleven behouden. Reeds spoedig werd met het herstel een aanvang gemaakt. De toren kreeg een nieuwe spits, terwijl het raadhuis geheel hersteld werd, maar nu met toepassing van Renaissance-elementen, die echter heel goed passen bij het gotische karakter van het verbrande raadhuis.

Zo kwamen tot stand: het rijke maaswerk langs de dakrand; nieuwe kraagstenen werden toegevoegd en de vensters van Renaissance-profileringen voorzien. Uit de zelfde tijd dagtekenen de beelden, voorstellende de Moed, de Kracht, de Matigheid, de Trouw, de Gerechtigheid en de Weldadigheid, welke nu in de Cellebroederspoort tegen verdere slijtage door weer en wind worden beschermd en deswegen door andere beelden van Johan Polet Jr. werden vervangen. Ondanks alle wederwaardigheden bezitten de gevels met het torentje nog een bijzondere bekooring.

In 1545 kwam de herstelling van het Raadhuis zowel uit- als inwendig gereed en het loont de moeite over te gaan tot de beschrijving van de schepenzaal, die enig is in haar soort; ons is in Nederland geen andere van die ouderdom bekend, die zo volledig en gaaf bewaard is gebleven.

Door het nieuwe gedeelte van het Raadhuis komt men op de verdieping, waar zich de ingang naar de schepenzaal bevindt. De toegang wordt door een portaal in tweeën gesplitst; door de ene deur werd de verdachte naar binnen gebracht, terwijl de andere deur door het publiek werd gebruikt. De grote schepenzaal heeft een gewelf van een gecontourneerde vorm, zoals dat elders hier te lande niet meer voorkomt. Door een grote balie, die aan de bovenzijde van een open kolonnade is voorzien, had de advocaat van de verdachte, evenals het publiek, het gezicht op de ruimte, waarin recht werd gesproken. Men keek daarbij over de nog aanwezige rol, waarop de processen werden geplaatst. Een andere toegang nl. vanuit de traptoren, wordt ver-

leend, door „de ijzeren deur”, die niet alleen merkwaardig is door haar zware ijzeren samenstelling, maar wel in het bijzonder door het feit, dat de Kampenaren deze na de verovering van het kasteel te Voorst in 1361 als oorlogsbuit hebben meegenomen.

Door een deur in de balie betreden wij het achtergedeelte van de grote zaal. Rondom bevinden zich hier de zetels van de magistratuur als deel van de lambrizing. Ter linker zijde was de vertegenwoordiger van de landsheer; de schout gezeten. Hij was de rechtsvorderaar en voorzitter, terwijl de schepenen rechtspraken. De rechtdoende schepenen, zittende in een met hun ambtelijke waardigheid strokend voornaam gestoelte, bevonden zich achter een lezeaar, waarop de lei lag, die beschreven was met de beschuldiging en het vonnis. Na de uitvoering van het vonnis door de schout of de vrijspraak kon men opnieuw „met een schone lei beginnen”.

Het schepengestoelte, plaats biedende aan twee schepenen, behoort tot het schoonste, wat op dit gebied is vervaardigd. De maker hiervan is Mr. Vrederick, de stadstimmermeester, die zich met een dagloon van acht stuivers uitstekend van zijn opdracht heeft gekweten. De schepenen zaten onder een door gebeeldhouwde kolommen ondersteunde overhuiving, op welks hoofdstel twee lauwerkransdragende engelen van de hand van Pieter van Cranendonck zijn gezeten. In de twee rugpanelen zijn in hoogrelief de Gerechtigheid en de Weldadigheid verbeeld. Het geschilderde paneel, dat zich boven dit gestoelte bevindt noodzaakt ons met een enkel woord iets te zeggen over de Kamper schildersschool, waarvan hierna nog meer sprake zal zijn.

Van de Overijsselse en Gelderse steden heeft vooral Kampen in de zestiende eeuw een schildersschool van betekenis gehad. Onder de daartoe behorende schilders trekt Ernst Rolofsz Maler de aandacht door het werk, dat van hem is overgebleven. Hij was bestuurder van het St. Lucasgilde. In 1545 ontvangt hij betaling „voer dat ordell boven dat gestoelte van den borgemeister staande”, terwijl ook de stenen schouw van Colijn de Nole door hem werd verguld. Door het vervaardigen van het paneel „Het laatste oordeel” bewijst Ernst Maler, dat hij een vooraanstaand kunstenaar was en het verwondert ons dan ook niet, dat hij zijn opdrachten ook uit andere steden heeft mogen ontvangen. Zoals

in die tijd gebruikelijk onderkent men in zijn werk ook Italiaanse invloed.

Dicht, men mag wel zeggen veel te dicht, tegen het schepengestoelte staat de monumentale schouw, waarvoor Meester Colijn de Nole reeds kort na de ramp van 1543 de opdracht tot vervaardiging ontving. De geheel schouw is een hulde aan keizer Karel V, wiens wapen en devies „Plus oultre” met het opschrift „Carolus V Romanorum Imperator semper Augustus” boven in de schouw voorkomen. Onder het beeld der Gerechtigheid treffen we de spreuk aan „Justitia gladio Martis violentia cessit” (Voor het zwaard der gerechtigheid wijkt het oorlogsgeweld). Voor de tijd, waarin deze schouw tot stand kwam (1545) was deze spreuk zeer juist, want eerst toen waren de Nederlanden onder een eenhoofdig bewind tot vrede en welvaart gekomen, zij het, dat deze maar van korte duur zou zijn. De schouw is verder overladen met vele zinnebeeldige voorstellingen en beelden (Prudentia, Fides en Spes), die tezamen met een stel vaandeldragende leeuwen het beeld van de Caritas flankeren. Hieronder bevindt zich een gebeeldhouwd fries met een aan de voorzijde voorstellingen van „Salomo's eerste recht” en „Mucius Scaevola voor Porsenna”. Er is geen onderdeel, dat niet versierd is met een van de vele zinnebeelden, welke de Renaissance-kunstenaar ter beschikking stonden. Door deze overladenheid heeft de schouw sterk aan monumentaliteit ingeboet.

Na het Raadhuis te hebben verlaten begaven wij ons nog verder in de Oude Straat, omdat ons oog nog geboeid werd door de forse Nieuwe Toren, die, hoewel hij al in het midden der zeventiende eeuw, vermoedelijk geheel, maar zeker voor wat betreft de bovenbouw, door Philip Vingbooms werd ontworpen, nog steeds de jongste onder de Kamper torens is. De zware romp draagt een achzijdige bovenbouw, waarin zich een uitnemend klokkenspel van de bekende Hemony bevindt. De doorgang onder de toren is voorzien van een fraaie zandstenen omlijsting met het wapen van de stad Kampen; hij geeft een aardig gezicht op de vroegere Latijnse school. Even verder in de Oude Straat staat het oudste nog bestaande woonhuis van Kampen. Het heeft een laatgothische natuurstenen gevel met merkwaardig grote vensters.

Hierna begaf ons gezelschap zich wederom naar de Stads-herberg, waar op de eerste verdieping van een uitgebreide koffiemaaltijd werd genoten. Van hieruit had men het volle gezicht op de langs de stad stromende IJssel. Na deze rustperiode begaven wij ons weer te voet op weg door de stad. Door de Broederstraat wandelende passeerden wij de Broederkerk, of volledig gezegd de voormalige Minnebroederskerk. Wij volgden de straat totdat wij tenslotte recht voor de Broederpoort kwamen te staan. Deze poort is in aanleg nog middeleeuws, maar is in de zeventiende eeuw grondig herbouwd tot haar huidige vorm met de vier slanke hoektorens. In een van deze laatste leidt een wenteltrap naar de twee verdiepingen, waar het stedelijk museum is gevestigd. We zagen er een mooi wintergezicht van de talentvolle Kamper kunstenaar Hendrik Avercamp (1585-1634), terwijl de andere muren behangen waren met portretten van de bekende Kamper regeringsfamilie Van Ingen. Men bewaart er verder verschillende voorwerpen, die afkomstig zijn van het St. Anna- of Rijnschippersgilde, wat — het verleden der stad in aanmerking genomen — zeker niet te verwonderen is. De oudste beker, die hiertoe behoort dagtekent uit het jaar 1369. Uit de Middeleeuwen is ook het merendeel van een verzameling in de stad opgegraven aardewerk, dat voorzover het steengoed betreft uit het Rijnland (Keulen, Siegburg, enz.) naar Kampen zijn weg heeft gevonden. Wij dachten aan grootmoeders tijd bij het zien van vele voorwerpen van klederdracht en huisraad, waaraan de herinnering in het dagelijks leven al vrijwel is uitgestorven. Laten we het bij deze vluchtige indruk van een museum, dat een bezoek overwaard is.

Van de eertijds zo omvangrijke verdedigingswerken van Kampen zijn niet veel meer dan drie stadspoorten over, al moeten we toegeven, dat deze indrukwekkend genoeg zijn om Kampen nog een schilderachtig aanzien te geven. Wel vragen we ons af of de stad van de rivierzijde gezien vroeger niet een fantastische aanblik moet hebben opgeleverd, toen de walmuur aan die zijde alleen al door meer dan dertig torens en poorten was bevestigd. Aan de landzijde zijn, behoudens de Broeder- en de Cellebroeders-poort vrijwel alle overige werken voor meer dan honderd jaren gesloopt; de wallen en grachten werden naar het ontwerp van J. D. Zocher in sierlijke waterpartijen en parken herschapen,

waarvan wij, dit moeten we erkennen, de schoonheid nu nog ten volle kunnen waarderen.

Na het verlaten van de Broederpoort werd de weg teruggenomen door de Broederstraat tot de Burgwal; de walgracht van de oudste stad. Over de Burgwal naderden wij de Verenige Gast- en Proveniers huizen, een stichting ten behoeve van ouden van dagen. De woningen, gelegen rond een binnenplein, vertonen een aantal aardige zandstenen dakvenstergewels in renaissancevormen, gedeeltelijk afkomstig van het voormalige Heilige Geest Gasthuis. In de grote deftige regentenkamer van 1895 komt de decoratieve groep van schilderijen uit de Kamper school bijzonder goed tot haar recht.

Uit het jaar 1548 zijn er twee werken, vroeger beide aan Ernst Maler toegeschreven, waarvan er een slechts is gebleken door deze kunstenaar te zijn geschilderd. Het is een dubbelpaneel, voorstellende de maagd Maria met het Christuskind en Johannes de Doper met het Lam. Ook Jacob Maler was te zelfder tijd een vooraanstaand lid van het Kamper St. Lucasgilde, waarvan hij vier malen overman is geweest. Aan hem wordt in de Gast- en Proveniershuizen het andere paneel toegeschreven. Het stelt de werken van barmhartigheid voor; van de zeven werken van barmhartigheid zijn er zes voorgesteld; alleen het begraven der doden ontbreekt.

Hieraan nauw verwant is Het Laatste Avondmaal uit het jaar 1552, alhoewel het van mindere kwaliteit is. Het schilderstuk heeft een treffende overeenkomst met een houtsnede van de monogrammist AI uit het jaar 1552 en wordt door Hoogewerff met stelligheid toegeschreven aan Albert Jacobs, die aan het stuk in het atelier van zijn vader Jacob Maler de laatste hand zal hebben gelegd. Uit dezelfde werkplaats is nog afkomstig het drieluik, dienende als memorietafel door Mr. Johan Evertsz tussen 1548 en 1555 gesticht, dat zich nog in het Groot Burgerweeshuis te Kampen bevindt.

Drie zich in de Gast- en Proveniershuizen bevindende schilderijen zijn van de hand van „Mechtelt van Ligtenbergh anders genant to Bocop”, zoals zij zichzelf noemt en met welke naam zij haar schilderijen tekent. Zij was de dochter van de Utrechtse glasschilder Gerrit van Ligtenbergh en huwde met Egbert toe Bocop, zoon en broeder van invloedrijke Kamper burgemeesters.

Het eerste werk uit het jaar 1572 is een Kerstnacht of een Aanbidding der Engelen, dat in zijn opzet nog sterk aan de glasschildertechniek herinnert. Met het tweede paneel uit 1574, voorstellende Het Laatste Avondmaal, sluit zij zich reeds veel meer aan bij de plaatselijke school van Jacob Maler. Het derde en laatste paneel, ook uit 1574, stelt ook Het Laatste Avondmaal voor. Zij toont daarin een verdere ontwikkeling te hebben doorgemaakt, waarin de invloed van de Antwerpse schildersschool duidelijk aanwijsbaar is.

De regentenkamer herbergt nog meerdere schilderijen, die het bezichtigen overwaard zijn. Wij zullen ze echter niet beschrijven omdat zij niet behoren tot de Kamper school.

Na het verlaten van de regentenzaal wendden we onze schreden over het Muntplein naar Kampen's grootste en oudste bouwwerk, de St. Nicolaas- of Bovenkerk. Het is niet toevallig, dat deze kerk aan de heilige Nicolaas werd gewijd; St. Nicolaas is de patroonheilige van de schippers, wiens verering in West Europa sterk door de Hanze is bevorderd.

De St. Nicolaaskerk is een overwelfde gotische kruisbasiliek met slanke toren, en het verwonderde ons niet gezien haar grootte, dat de Kampenaren hieraan meer dan honderd jaren hebben gewerkt. Van haar bouwgeschiedenis is weinig bekend, maar zeker moet men er al in de eerste helft der veertiende eeuw aan zijn begonnen. Van de daarbij betrokken architecten zijn ons de namen van Mr. Herman de Steenbicker en zijn broeder en die van Mr. Rutger van Keulen bekend. In de loop der vijftiende eeuw is het oorspronkelijke schip met twee zijbeuken vermeerderd tot het thans vijfbeukige schip, waarna omstreeks 1500 de beide portalen zijn aangebouwd.

Het inwendige van de kerk is indrukwekkend door zijn grote ruimte en rijzigheid, al wordt aan de schoonheid veel afbreuk gedaan door het verval, waarin de kerk verkeert. Bij het binnentreden werd ons oog al onmiddellijk getroffen door de drie fraaie koperen kronen, die in het schip hangen. Vervolgens merkten wij op de laatgotische bewerkte natuurstenen preekstoel met het daarbij staande laatgotische hardstenen doopvont. Het eerste ziet men slechts hoogstzelden van steen. Tegen de toren is het prachtige orgel geplaatst, dat van 1670 tot 1676 door Johan Sleger werd gemaakt. Gaande door de zijbeuk ontdekten we bij het Zuider-

portaal de stenen urn, waarin het hart werd geplaatst van admiraal De Winter, de onfortuinlijke bevelhebber van de Hollandse vloot in de slag bij Kamperduin in 1797. Van deze plaats hadden we ook een goed gezicht op het mooie vroeg-renaissance koorhek van 1552, dat met zijn forse reliëfs der boogvullingen doet denken aan het koorhek in de Westerkerk te Enkhuizen.

Voorals het koor met zijn dertien kapellen rond de kooromgang is van bijzondere monumentaliteit. Tussen zijn pijlers van trachiet bevinden zich nog sierlijke zandstenen koorafsluitingen en sedilia uit de vijftiende eeuw. Dit koor is het eerste in grote trant, dat na het koor van de Dom in Utrecht in Nederland tot stand is gekomen. Het vertoont in zijn onderdelen invloed van uit het Oostzeegebied, hetgeen voor Kampen als Hanzestad geen verbazing wekt. Op de gewelven van de kerk bevinden zich nog de oude gewelfschilderingen, die echter door slechte herstelling hun sierende waarde vrijwel verloren hebben. In de rekeningen van de St. Nicolaaskerk ontmoeten we Cornelis Maler en de eerder genoemde Ernst Maler als de kunstenaars, die in 1542 met het beschilderen van de gewelven werden belast. Maar ondanks alle geknoei en verval mag de Bovenkerk nog tot de belangrijkste kerken van ons land worden gerekend.

Dicht bij de Bovenkerk is de Koornmarktpoort gelegen. Zij valt in het bijzonder op door haar forse verhoudingen en het ongerepte Middeleeuws-gesloten karakter, waarachter de burgers zich veilig konden achten voor gevaren van buiten. Onder door de poort bereikten we weer de IJsselkade, nu als eindpunt van de ronde door de stad. Verschillende deelnemers hebben ten slotte nog op eigen gelegenheid de oude straatjes doorkruist, waarna omstreeks te half vijf uur het vertreksein kon worden gegeven.

De terugreis bood nog genoeg tijd om twee maal van de rechte weg af te wijken. De eerste maal om het stadje Elburg door te rijden; de tweede maal om een blik op en in Harderwijk te werpen, hetgeen menigeen met een vette paling naar huis deed gaan. Op de verdere terugreis, die zich door niets bijzonders meer kenmerkte hadden we volop gelegenheid onze gedachten te laten gaan over de vele indrukken, die wij die dag hadden ontvangen en die naar wij hopen allen tevreden hebben gesteld.

MARTINI BUYS.

Niftarlake-Literatuur.

BEKNOPTE GESCHIEDENIS VAN MUIDEN,
door Dr. L. Jansen en Drs. S. C. van Diest; 1953;

1000 JAAR DORPSLEVEN AAN DE VECHT,
Loenen aan de Vecht 953—1953, *door Dr. S. van
der Linde, Loenen aan de Vecht, 1954.*

Op 21 April 953 gaf koning Otto I in Quedlinburg een oorkonde, waarin hij de St. Maartenskerk te Utrecht met uitgestrekte koninklijke domeinen begiftigde. Hoewel de St. Maartenskerk al sedert vele jaren goederen in de Vechtstreek bezat, krijgen we de indruk, dat in deze schenking de bisschoppelijke macht in ons gebied zijn uitgangspunt vond. De naam van Muiden („Amuthon”) komt al veel vroeger in oorkonden voor; de naam van Loenen („Lona”) ontmoeten wij in 953 voor het eerst, al zal de gemeenschap ouder zijn, en wel minstens even oud als de naam Lonaralaca (Loenersloot), waarin wij een afleiding zien van Lona.

Eigenlijk zou het ons moeten verwonderen, dat zich al niet in de Romeinse tijd langs de door de scheepvaart veel gebruikte rivier de Vecht nederzettingen hebben gevormd. De Romeinse politiek aan en ten Noorden van de Rijn grens een strook niemandsland te handhaven ter beveiliging van het rijk, heeft er stellig toe bijgedragen, dat Romeinse vondsten aan de Vecht slechts zelden zijn gedaan. Wanneer wij verder zien, dat er in het Vechtgebied van grafelijke macht nauwelijks sprake is geweest — de oorkonden spreken alleen van graven in Niftarlake —, dan is het wel duidelijk, dat hier voor de Utrechtse kerk een groot gebied ter ontginning braak lag. Wij achten de schrijvers van de twee voor ons liggende boekjes dan ook ten volle

gerechtigd het jaar 953 als een mijlpaal in de ontwikkeling van de Vechtstreek te beschouwen.

Na het uiteenvallen van het rijk van Karel de Grote had dit niemandsland zijn strategische waarde verloren; werd het integendeel een belang van het Duitse rijk dit land niet prijs te geven aan de veroveringszucht der Noormannen en het paste in de politiek der keizers hiermede de macht van hun bisdommen te versterken. Vermoedelijk hebben in de volgende eeuwen vele geslachten hun woonplaatsen van het Oosten naar deze gebieden verlegd.

Na een korte inleiding behandelen de heren Jansen en Van Diest de geschiedenis van het Middeleeuwse Muiden, die wat de overgang van Utrecht naar Holland betreft nog veel onverklaard laat. Onbekend is van wie de stad stadsrecht heeft ontvangen. Evenmin is bekend, wie het Muiderslot in de 2de helft van de dertiende eeuw heeft gesticht.¹⁾ In ieder geval hebben Utrecht en Holland er tot in de veertiende eeuw om de voorrang gestreden, totdat de Utrechtse invloed er door de Hollanders geheel verdrongen werd. De waterstaatkundige toestanden dwongen er de Hollandse graven ook wel toe om hun invloed in het Utrechts-Hollandse grensgebied geleidelijk uit te breiden.

In Loenen heeft zich eveneens door de Amstelse goederen, die aldaar waren gelegen, hetzelfde voorgedaan, met dit verschil echter, dat daar de strijd om de hegemonie onbeslist bleef. Deze toestand van gedeelde invloed op de rivier de Vecht is zeker niet bevorderlijk geweest voor de scheepvaart van Muiden en het oudste Muidense wapen met het zeeschip kan dan ook later meer als een wensdroom, dan als basis voor een stadsbestaan worden beschouwd. Het is niet toevallig dat Muiden later haar wapen in een balk heeft gewijzigd. In de veertiende eeuw ging het binnenscheepvaartverkeer van Holland niet meer in belangrijke mate over de Vecht en naast het opkomende Amsterdam verviel Muiden langzamerhand tot een agrarisch dorp, dat door wallen bevestigd, haar over het hoofd gegroeide concurrent als Hollandse grensvesting zou moeten beschermen. Uit Muidens bloeitijd is alleen de kerk overgebleven. Noch op aestetische, noch op histo-

¹⁾ Wij willen hier tevens de aandacht vestigen op het aantrekkelijk geschreven en uitstekend geïllustreerde boekje getiteld „Het Muiderslot” door Ton Koot (Wereldbibliotheek 1954).

rische overwegingen wordt de kerk, die eeuwenlang het middelpunt van het geestelijk openbaar en privaat dorpsleven is geweest een goede afbeelding van buiten of van binnen waardig gekeurd. Het is typisch voor dit gedenkboekje, dat de schrijvers de indruk wekken door hun opdracht zich in het bijzonder gericht te hebben op de economische belangen van de Muidenaren, die naar wij hopen vroeger ook nog wel eens andere zorgen en genoegens zullen hebben gehad, dan alleen te klagen over de hoge verpondingen.

In de achttiende eeuw en na de Napoleontische tijd begint het economisch getij voor Muiden geleidelijk aan weer gunstiger te worden, waarbij de schrijvers uitvoerig op de geschiedenis van die bedrijven zijn ingegaan, die Muiden thans het bestaan als kleine stad hebben mogelijk gemaakt.

Dr. Van der Linde heeft in zijn gedenkboekje over Loenen een heel andere geschiedenis geschreven, zelfs als men wil toegeven, dat Loenen, nog altijd een aanzienlijk en deftig Vechtdorp, de „struggle for high life” van een kleine stad nooit heeft gekend. Dat hem daarbij in het bijzonder de kerkgeschiedenis aantrok ligt voor de hand. De schrijver begint ons in te wijden in de geschiedenis van Loenen in de Middeleeuwen. Laten wij terloops vermelden, dat het restant van de oerbebossing van voornamelijk eikenbomen, dat in Nieuwersluis is gevonden, ook elders, zoals te Loenersloot en Oucoop is aangetroffen. Verder vermeldt de schrijver de aanwezigheid van een oude rivierbedding op de plaats van de huidige straatweg Loenen-Loenersloot, die vroeger Slootdijk werd geheten. Dit lijkt ons uitermate onwaarschijnlijk. In de volgende bladzijden worden we geboeid door de lotgevallen van het kasteel Cronenburch, waarvan vrij veel bekend is uit de rekeningen van de baljuw van Amstelland. Na de verbeurdverklaring der Amstelse goederen werd het in 1355 door hertog Willem van Beieren gegeven aan zijn neef Dederic Claesz, die zich daarnaar in het vervolg Dirc van Cronenburch noemde. Aan het Hollands-Henegouwse huis heeft dit nieuwe geslacht het wapen met de vier leeuwen in het schildhoofd ontleend, dat na het uitsterven van het geslacht van Cronenburch het wapen van Hollands Loenen zou blijven. De wapens worden in het boekje niet besproken; ook niet het huidige wapen van de gemeente Loenen, dat vroeger gevoerd werd door Stichts Loenen.

Op de grote „Kaarte van alle Dijkpligtige en eenige Waalpligtige Landen, behorende onder het Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerdijk” van Jan Wandelaar komen beide wapens voor.

Ernstiger is in het boekje het gebrek aan een goede kaart, welke ons zou kunnen inlichten over de begrenzingen van Hollands- en Stichts Loenen, alsmede de omvang het oude kerspel en de huidige gemeente. Ook bij de behandeling van de Loenense kerk en haar naaste omgeving wordt er van de belangstellende lezer, die niet in Loenen woont, wel wat veel voorstellingsvermogen gevergd.

Zowel voor Muiden als voor Loenen zijn de „Informacies” van 1493 en 1514 de bronnen voor het onderzoek naar de plaatselijke economische toestand; deze was lang niet fraai. Vooral het platteland ving destijds het eerst de slagen van de oorlog op.

In het tweede hoofdstuk „Loenen in de eeuwen van Kentering” bespreekt de schrijver onder meer de Spaanse tijd, de Hervorming en de opkomst en de bloei der buitenplaatsen, waardoor de oude kastelen op de achtergrond werden gedrongen.

Het boekje wordt afgesloten door een hoofdstuk „Loenen in de nieuwe tijd”, waarin het jongste verleden weer voor ons herleeft.

Vermelden wij — ter verbetering voor een volgende druk —, dat de schrijver bueren niet gelijk mag stellen met burgers en dat het niet is Herfsttijd maar Herfsttij der Middeleeuwen; dit doet evenwel niets af van het feit, dat Dr. Van der Linde er in is geslaagd een levendige beschrijving van de geschiedenis van Loenen te hebben gegeven. Ieder, die zich wel eens met de plaatselijke geschiedenis heeft beziggehouden, zal des te beter de arbeid van Dr. Van der Linde weten te waarderen om van een grote hoeveelheid van de meest uiteenlopende gebeurtenissen een prettig leesbaar geschiedverhaal te maken.

MARTINI BUYS.

OVER HET PORCELEIN VAN WEESP,
LOOSDRECHT EN OUDER-AMSTEL.

Met speurzin en kennis heeft de Heer W. J. Rust te Naarden een uitgebreide studie gemaakt van het onderwerp, dat zeker tot het interessegebied van de leden van Niftarlake behoort. Zijn werk heet *Nederlands porselein*, maar is voor een groot gedeelte gewijd aan de geschiedenis der produkten van Weesp, Loosdrecht, Ouder-Amstel en den Haag. Door het nauwe verband met de ontwikkeling van de porseleinindustrie in Europa heeft de auteur drie inleidende hoofdstukken van zijn mooie met 100 illustraties verluchte boek gewijd aan het Europees porselein. Uitvoerig worden de omgeving en situatie van het bedrijf te Weesp beschreven, waar Daniel Maccarthy uit Engeland of Schotland afkomstig met steun van te Amsterdam gevestigde kooplieden in 1757 een porseleinfabriek heeft opgericht. Een pand, een voormalige branderij, was gemakkelijk te krijgen, het stadsbestuur steunde de nieuwe onderneming, aangrenzende percelen werden aangekocht en zo werd in 1758 begonnen.

Helaas, het bedrijf liep niet voorspoedig, totdat in 1759 de roerende en onroerende goederen eigendom werden van de Graaf van Gronsveld-Diepenbroick. Deze werd in 1760 aangesteld tot hoofdschout van Weesp. Door aanstelling van vakkundige medewerkers waarschijnlijk uit Saksen, waar de porseleinfabricatie op hoger trap van bloei stond, werd het bedrijf gereorganiseerd, ging het wat voorspoediger, kwam er een bevredigende afzet. Later ging het weer ongunstiger en werden de gebouwen verkocht.

Over de producten van het Weesper bedrijf wordt uitvoerig gesproken: terrines, drinkserviezen, waarbij belangstellende lezers naar het leerzaam boek zelf moeten worden verwezen. Het blijkt, dat de producten van Weesp konden wedijveren met buitenlandse fabrieken. Verscheidene staaltjes van technisch kunnen met reliefversiering, en beschildering, decoratie en vakbe-

kwaamheid worden genoemd (blz. 66—72). Ook over de merken op het Weesper porselein vinden wij meerdere gegevens. Bij de litteratuuropgave had ook nog kunnen verwezen worden naar het opstel van A. van Beek, „De Weesper porseleinfabriek” in het jaarboekje van Niftarlake 1931.

In het toenmalig afgelegen veendorp Oud-Loosdrecht heeft de predikant Ds De Mol in 1771 het plan opgevat een porseleinfabriek te beginnen. Hij had reeds lang proefnemingen gedaan ter vervaardiging van porselein uit inlandse bestanddelen, en meende meer welvaart te kunnen brengen in het armelijke dorp. Nadat hij zich van hulpkrachten en vakkundige assistenten had verzekerd, werd in begin van 1774 een aanvang gemaakt met de fabricatie. De behaalde resultaten beantwoorden aan de verwachtingen van den moedigen ondernemer. Het ging goed, en de producten werden naar Amsterdam vervoerd. In 1778 waren er ongeveer 60 personen waaronder ongeveer 20 schilders werkzaam, behalve nog de kinderen.

De Loosdrechtse porseleinindustrie kreeg last van concurrentie, toen in 1778 in den Haag door een Duits koopman Lyncker ook een porseleinfabriek zou worden opgericht. Op den duur echter kon de Heer de Mol de concurrentie tegen het goedkopere Engelse aardewerk niet volhouden, en werd gaandeweg de financiële toestand van het bedrijf slechter. Deze teruggang van zaken wordt uitvoerig besproken. Inspanning, arbeid en geldelijke offers hadden niet gebaat, hoewel buitengewoon veel werd geproduceerd. Dan volgt een lang opstel over de kwaliteiten en merken van het Loosdrechtse product, dat men nu nog in het Museum Sypsteyn en in het Rijksmuseum te Amsterdam kan bewonderen. In het jaarboekje van Niftarlake 1914 schreef Jhr. C. H. C. A. van Sypsteyn een belangrijke bijdrage over „Oud-Loosdrechtsch porselein” met illustraties.

Ook aan het „Haags Porselein” heeft de heer Rust een uitvoerig hoofdstuk gewijd. Zij die daarin belangstellen, mogen het boek van de Heer Rust niet ongelezen laten, vooral omdat het door de vele reproducties ons duidelijk de kenmerken en verschillen van deze porselein-stukken laat zien.

In tegenstelling met de gewone mening blijkt, dat na het overlijden van Ds de Mol het bedrijf te Loosdrecht nog geruimen tijd in werking bleef. Daarna ging de fabriek over naar Ouder-

Amstel. Geleidelijk werden daar nieuwe ontwerpen toegepast voor serviezen, onafgewerkte stukken werden in Ouder-Amstel voltooid. Het Amstelporselein mocht zich verheugen in een uitstekende kwaliteit, maar doordat de tijdsomstandigheden langzamerhand ongunstiger werden, vond het dure porselein minder aftrek. Er kwam een andere leiding in November 1800, allerlei technische wijzigingen werden aangebracht, totdat ten slotte het bedrijf naar Nieuwer-Amstel werd overgebracht. Het Amstelporselein schijnt tegenwoordig zeldzamer dan het Loosdrechtse. Wil de belangstellende lezer kennis nemen van Amstelporselein, in het Museum Sypesteyn worden meerdere stukken bewaard, o.a. borden, beeldgroepje enz. Over de versiering en beschildering dezer stukken biedt het mooie boek van de Heer Rust belangrijke gegevens (blz. 139—149).

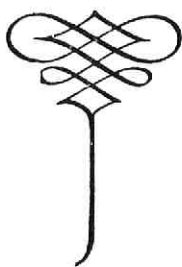
Over Amstelporselein heeft ook Matty Vigelius lezenswaardige artikelen geschreven in de jaargangen VII en VIII van *Oude Kunst*.

A. E. RIENTJES.

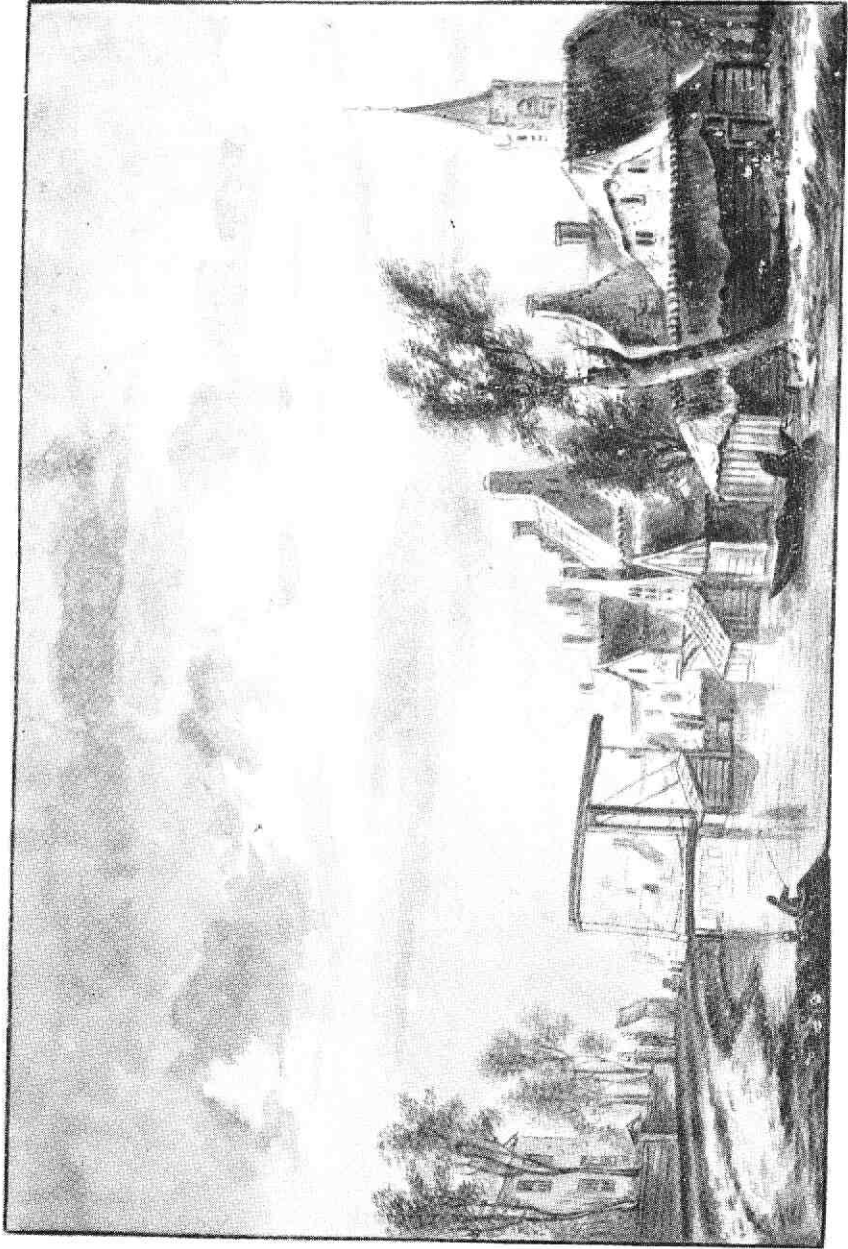
OUD-BAAMBRUGGE

door

Ds G. VAN DER ZEE

UITGEVERIJ G. VAN DIJK — BREUKELLEN

Het dorp Baembrugge in het Nederkwartier van het Sligt.

TER INLEIDING.

De navolgende schets van Oud-Baambrugge danken wij voor het grootste gedeelte aan de historische onderzoekingen van J. G. Th. Grevenstuk (1858—1938), die in een aantal opstellen in de Jaarboekjes van het Oudheidkundig Genootschap „Niftarlake” allerlei merkwaardigheden publiceerde, waarvan wij een dankbaar gebruik hebben gemaakt. In een folio-schrijfboek is alles door mij opgetekend en zijn vele antieke plaatjes gecopieerd door de tekenaar J. Schoenmaker. Dit boek bevat alles uitvoeriger dan deze schets. Het moge tot in lengte van dagen in het archief alhier bewaard blijven.

Met toestemming van de Redactie van Niftarlake mochten wij in deze schets allerlei met vermelding van de naam en schrijver overnemen, waarvoor wij onze dank betuigen. Bovendien hebben wij uit het Rijksarchief te Utrecht en archief van eigen gemeente nog een en ander verzameld. De eigenlijke moeite voor de samenstelling van deze schets bestond in het rangschikken en omwerken van de stof, ten gevolge van de vele doublures en voorts in de keuze van de meest geschikte onderdelen met bekorting van hetgeen te veel tijd zou kosten, waardoor de aandacht zou verslappen. Laat ons dan direct „de oude doos” maar openen.

HOOFDSTUK I.

HET DORP MET ZIJN KERK EN SCHOOL.

De Gouw Niftarlake.

Dr. Alberta J. Portengen geeft in een schets een overzicht van het geologisch ontstaan van de Gouw Niftarlake (= nevens de Lek). Wat nu Nederland is, was eerst een ondiepe zee. Na het diluvium of ijstijd kwam de periode van heden het alluvium. Groot gesteente herinnerde aan het verleden, klei, grint en duinen aan het heden. Vorming van veengronden, moerassen, die dichtgroeiden en weilanden vormden, gaven een geheel andere aanblik. De Vecht had haar vrije loop, maar werd bekort door het IJ en Flevo-meer. De Vecht was toen een zijtak van de Rijn. Langzamerhand werd zij afgesloten, tot boezem gemaakt en het land er omheen in polderland herschapen. De bedreiging van het water werd paal en perk gesteld door bedijking en watermolens. Echter moest men door het uitbaggeren van het laagveen toch weer plassen laten bestaan, gelijk de mislukte poging van drooglegging van het Naardermeer bewijst.

De Angstel en het dorp.

Vecht en Angstel kronkelden op dezelfde aardrijkskundige hoogte alsof zij de weg naar zee niet konden vinden.

Mr. J. Schoenmaker geeft in Niftarlake 1936 hiervan een overzicht in verband met de watersnood van 1675. Oude kaarten onderrichten ons, maar de bodem des lands spreekt nog duidelijker taal, vooral voor hem, die er oog voor heeft. Getrouw aan de kronkelende loop van de Angstel bevinden zich aan weerszijden door slib opgehoogde terreinen. Vandaar dat er vele gunstig gelegen gronden voorkomen. De huidige loop moet dan ook later gegraven zijn. Bij de modernisering van het Hooglandse gemaal in 1925 bleek in het grondwerk wel, dat de bodem hier niet langs de oorspronkelijke stroom ligt. En „Beek en Gein” heet de hofstede, die tegenover deze bocht is gelegen. Het ligt voor de hand, dat beide stromingen een poos naast elkaar bestonden, zoals bij de Vecht voorkomt. Gedeeltelijk bestaat de oude loop trouwens nog.

De definitieve afdamming van deze bocht bracht een grote verandering teweeg, waardoor een nieuwe watergang moest worden gegraven, welke in tegenstelling met andere verhoefslaagde vaarten in algemeen onderhoud kwam, waarvan de reden nu te begrijpen is, hetgeen anders volkomen onduidelijk voor ons zou blijven. Dan leggen wij ook niet een eenvoudige oude lijst van ogenschijnlijk grillige aanwijzingen van onderhoudsplicht ter zijde en nog minder brengen wij daarin naar eigen inzicht veranderingen aan, want zo'n oud stuk blijkt nu de oude en rechtvaardige voorziening te bevatten wegens een veranderde situatie in de waterstaat.

De Westzijdse waterschappen kennen voorts een Zuwe, in N.W. Utrecht meer voorkomende. Wanneer de waterschapsautoriteit Beekman juist ziet, dan heeft hij hier een argument, dat ZUWE oorspronkelijk zijwende, zijdelings gewende kade was, wat de zuwe ten aanzien van de Westzijdse landerijen inderdaad is. Het middelnederlands woordenboek verklaart: suw = souwe = zouw-weg, weg naar het moeras.

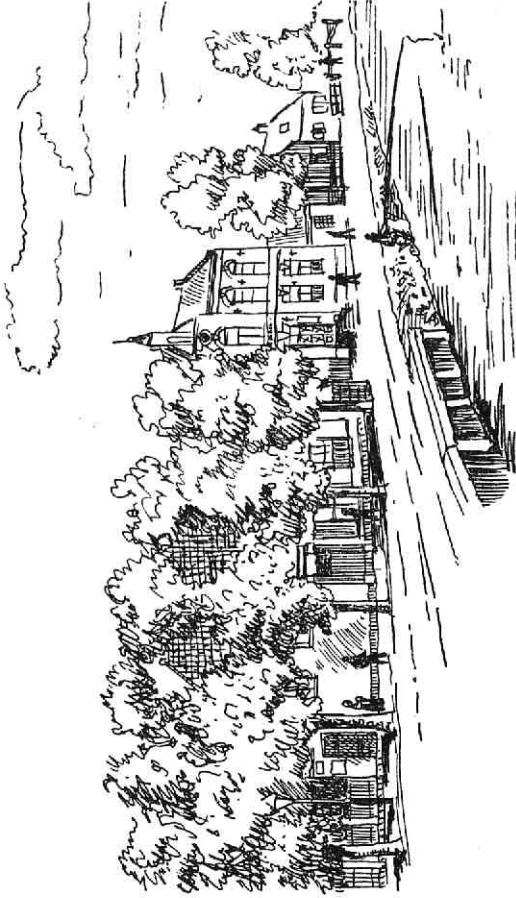
Tenslotte vinden wij aan de Vinkeveense grens een vaart, het zogenaamde Zweth, een naam, welke als Zwetta, Swetha, swad, swade oorspronkelijk „streep”, „grensstreep” betekende en daarom als naam zowel voor een strook water als land of ook voor een regel afgemaaid gras kan voorkomen. (Zo betekent „Horn” hoorn, bocht.)

De westzijdse waterschappen, oorspronkelijk vier in getal, later drie (Hoogland en Groenland sedert 1822 verenigd) bleven afzonderlijk. Zij zijn echter één in het hooghouden der oud-vaderlandse traditie: de strijd tegen het water. Hiermede bewaart men kostbare cultuurgronden. Daarbij weet men gebruik te maken van de moderne techniek, hetgeen de gehele Gouw Niftarlake, gelijk overal, ten goede komt.

Ten aanzien van ons dorp vraagt zijn naam allereerst de aandacht.

In de 18e eeuw schreef men meestal Baenbrugge. Op het eerste gezicht zou men denken aan een ijs-, kaats-, kolf-, kegel- of schietbaan bij een brug. Mogelijk ook een lijnbaan, zoals voorheen te Loenersloot. In Amsterdam is een Baenbrugsteeg. Maar hoe komt de n in een m te veranderen? Evenals misschien bij aan-beeld in aambeeld? Toch ligt het geval anders. In die steeg was een huis met een gevelsteen waarop het dorp Baambrugge was afgebeeld. Er was in die steeg geen brug, zodat die steeg haar naam ontleende aan die gevelsteen.

Nu heeft Prof. Visscher de zaak opgehelderd in een artikel

Overdorp, voormalig Raadhuis en tolboom

in „De Wereldbol”, waar aangehaald wordt, dat Baambrugge zo veel betekent als tolbrug, van baam, boom, tolboom. Ook in de Belgische provincie West-Vlaanderen ligt een dorp Baambrugge, hetgeen bewijst, dat deze naam uit het grijs verleden stamt.

De geschiedenis van een dorp begint meestal bij de stichting van een kapel of kerk, waaromheen later zich al het andere groepeert. De lotgevallen der samenleving zijn dan ook bijna altijd zeer nauw met beide verweven.

De Kapel.

Na de voorgaande opmerkingen over streek en dorp komen wij nu tot het gemeentelijk en kerkelijk hart van Baambrugge: de kapel.

Hiermede begint dikwijls een plaatselijke geschiedenis, ja een dorp ontleent haar naam op vele plaatsen aan kapel of kerk, denk maar aan Blauwkapel, Lopikerkapel, Ouderkerk of Nieuwerkerk enz. Het leven van een dorp is nu eenmaal met kapel en kerk nauw verbonden.

Omstreeks 1400 werd bij de Bambrug een kapel gebouwd ten gerieve van oude en ziekelijke mensen, die wegens de verre afstand de dienst in de parochie-kerk te Abcoude niet konden bijwonen.

De stichter van de Kapel is onbekend. De oudste gegevens zijn van het jaar 1444. In 1471 lezen wij van een kapel en pastorie met hofstede. De Kapel werd bediend door een kapelaan of vicaris, ook vice-cureit geheten. In 1505 schijnt de Kapel verbouwd of vergroot te zijn blijkens een gedenksteen, want bij de verbouwing tot Kerk in 1650 werden de jaartallen 1505 en 1650 in het Oostelijk deel van de kerk boven de ingang van het portaal aangebracht. In het begraafboek lezen wij een aantekening van de schoolmeester, dat er aan de buitenkant aan de Noordelijke zijde een steentje was met het jaar 1545, doch dat uit een zekere opdrachtsbrief van het huis „de oude prins” blijkt, dat de kapel er al stond in 1505.

De Toren.

Van de kleine Gothische toren vonden wij weinig vermeld. Maar wat er ook verdween, hij staat er nog als de oudste getuige in het heden van het verleden. Op dit ogenblik staat hij onder Monumentenzorg. In 1682 kreeg hij een nieuwe windwijzer ten koste van f 5,—, terwijl het vergulden van de haan f 3,— bedroeg. De spits werd in 1726 vernieuwd.

Bij de vele veranderingen, die de Franse Revolutie teweeg bracht, behoort ook de overgang in eigendom naar de burgerlijke gemeente. Dit is gegrond op art. 6 van de additionele artikelen van de Staatsregeling van 1798. De gemeente staat daarmee ook voor het onderhoud.

Thans staat hij ingebouwd door gebouwen en opstallen, doch oorspronkelijk stond hij met de kapel geheel vrij op het land, met het kerkhof aan zijn voet.

De priesters.

De oudste ons bekende naam is die van priester Melis uit het jaar 1545. Verder kennen wij uit 1551 een vicaris Tatick Aertsz., die de geweldpleging van Brederode's soldaten in 1567 heeft meegemaakt. Omstreeks 1581 is hij naar Abcoude vertrokken. Hij leefde nog in 1595. Zijn handtekening, blijkens mededeling uit het Begraafboek, was van 20 Mei 1581. Hij woonde in het huis, dat later predikantshuis was. Hij is hier circa 30 jaren geweest.

Toen het leger van Hendrik van Brederode van Vianen naar Amsterdam optrok, passeerden de soldaten het dorp op 24 April 1567 en haalden alles wat aan Roomse eredienst herinnerde onderstboven en richtten alzo in de kapel grote vernielingen aan. De verwoesting was enorm. De schoolmeester tekent o.a. aan, dat het misboek is „gescheurt, ghedistruceert off verbrant”. In dat boek stond de inventaris van de kapelgoederen.

In 1588 had de kapel voor de R.K. eredienst afgedaan. De vicaris woonde te Abcoude blijkens het trouwregister, daar hij enige jongelieden in het huwelijk verbond.

De Kapelgoederen.

De schoolmeester Ambrosius Antonius Coop van Groen heeft in 1641 aan de kerkeraad een boekje gegeven waarin hij de inventaris had overgeschreven. Hij bevestigde uitdrukkelijk, dat het zo in het misboek gestaan heeft.

- 1e. Vijf morgen land gelegen in Bortouts zijland strekkende uit het Gein tot de dwarsdelle,
- 2e. Een halve morgen land in het meenland,
- 3e. Een half pond zwart uit het meenland,
- 4e. Acht vlaams uit Lysgen Truyges hofstede,
- 5e. Een pond zwart uit het derde deel van het pond zwart uit anderhalf morgen land gelegen in de satelands groot 19 morgen.

Bovendien wordt nog vermeld: In 1444 werd door Hugo Spruyt aan de kapel besproken „een halve Rijnse Gulden vrij geld jaarlijks uit een stuk land in de Horn”. De dienstdoende vicaris schijnt al spoedig hier gekomen te zijn, want in een memorie van 1471 wordt reeds melding gemaakt van het huis van de priester en de hofstede. De hofstede werd nog bewoond tot het einde der 18e eeuw door nakomelingen van Hugo Spruyt op „Het Hoge Land”.

In 1545 werd door de priester Heer Melis een altijddurende vicarie in de kapel gesticht, waarvan de stukken langen tijd in de familie zijn bewaard gebleven. (Een vicarie is een fundatie, uit welker opbrengst de geestelijke zijn inkomsten geniet.)

De totale opbrengst was f 62,— per jaar, zodat de kapel niet rijk met goederen was bedeed. Het schoolhuis behoorde ook aan de kapel.

Misschien was het gedenksteentje van 1545 ter nagedachtenis van deze priester.

De Hervormingstijd.

Na de afzwering van Filips II in 1581 werd bij placcaat van 1584 de uitoefening van de Roomse eredienst verboden. Dit vond zijn uitwerking in 1586 te Abcoude. Omstreeks die tijd zal ook in de kapel, die onder Abcoude ressorteerde, de R.K. eredienst opgeheven zijn, want op 18 Mei 1588 beschikte de Directie-kamer te Utrecht, die toen het beheer had over de kerkelijke goederen ten plattelande in de provincie Utrecht, goedgegunstig op het verzoek van onze zijde, om een predikant te mogen aanstellen en gaf ons daartoe de beschikking over het inkomen van „de Cappellerie”, dat slechts f 62,— per jaar bedroeg, mits wij een predikant, gezond in leer en leven beriepen op een bezoldiging van f 240,—. Dit was aanvankelijk het gewone dorpstractement, elders uitgedrukt: 40 pond Vlaams.

Hiertoe was de toenmaals zeer kleine gemeente niet bij machte, want men kon aan de predikant slechts f 100,— aanbieden. Hierdoor sprong de zaak af en de administratie der inkomsten werd een week later opgedragen aan Floris van Weede, ontvanger der gebeneficeerde goederen te Utrecht.

De kapel moest echter onderhouden worden en daaraan is het waarschijnlijk te danken, dat de Gedeputeerde Staten van Utrecht op 8 April 1592 de administratie in handen gaven van twee kapelmeesters (later kerkmeesters of kerkvoogden geheten) tot onderhoud n.l. van de kapel, het uurwerk en ook nog een schoolmeester. Alles voor f 62,—.

Hiermee was meteen de vicare gemortificeerd (vernietigd). Na deze overdracht aanvaard te hebben, gingen de kapelmeesters spoedig aan het werk, gelijk blijkt uit het kerkvisitatierapport van 1593, waarin wordt medegedeeld, dat de kapel werd gerestaureerd en geschikt gemaakt tot uitoefening van de predikdienst.

Mogelijk ter gedachtenis aan dit feit werd 50 jaar later de tegenwoordige predikstoel, die van 1642 dateert, in de kapel geplaatst.

De sobere inkomsten van de kapel waren echter een voortdurende belemmering. Onophoudelijk moesten de kapelmeesters op middelen bedacht zijn om de inkomsten te vergroten. Kleine stukjes grond werden verkocht of in erfpacht uitgegeven.

Zo werd in 1611 door Gedeputeerde Staten een overeenkomst goedgekeurd, door de kapelmeesters gesloten, na machtiging van de meeste burgers en van Schout en Schepenen van Abcoude, ten overstaan van de Maarschalk van het Nederkwartier van Utrecht, waarbij zes voet van het erf van het Schoolhuis en een vrije watergang werden overgedragen tegen een jaarlijks c \acute{a} non van f 5,—.

In de kapel werd toen eens in de 14 dagen gepreekt door de predikant van Abcoude, doch daar wij op een eigen predikant gesteld waren en naar zelfstandigheid streefden, trachtten de kapelmeesters, die telkens als gemachtigden van de „gemene gebueren” optraden, onophoudelijk de jaarlijkse inkomsten van de kapel te vermeerderen.

Hiertoe werden in 1619 twee erven binnen- en buitendijks overgedragen tegen een vergoeding van f 10,— ten bate der kapel en in hetzelfde jaar werd het zuidelijk deel van het kerkhof aan de smid Heynrick Petersz in erfpacht uitgegeven tegen een jaarlijkse pacht van f 11,— om op dat terrein een huis te bouwen. Aardig is in deze overeenkomst de uitdrukkelijke bepaling dat de erfgenamen of latere recht verkrijgenden van Heynrick Petersz „niet en sullen mogen tappen ofte enige andere ligtveerdige spelen in 't voorseide huys mogen doen”. Ook mocht er in de smederij niet gewerkt worden tijdens kerkdiensten zowel des Zondags als des Woensdags in de Vastentijd, Lijdensweken, want op laatstgenoemde dagen werd er 's morgens om 9 uur in de Kapel gepreekt om de Rooms en te trekken. Uit deze en andere overeenkomsten blijkt, dat ons dorp nog niet geheel bebouwd was. Langzamerhand ging het echter vooruit, vooral nadat in 1626 door de Staten van Holland octrooi was verleend tot het maken van een Zand-

pad tussen Ouderkerk en Breukelen. De welvaart nam toe en hier en daar verrezen reeds buitenplaatsen. Het verblijf aan de schilderachtige Angstel scheen menig Amsterdams patrieciër te bekoren, evenals dit het geval was met de predikant van Abcoude, Ds Deylius, die toen reeds te Baambrugge woonde.

De 7e Mei 1630 keurden Ged. Staten goed, dat de kapelmeesters met advies en ten overstaan van de Maarschalk, het land dat aan de kapel toebehoorde verkochten, onder verplichting, dat het geld hypothecair belegd moest worden ten overstaan van de Ontvanger der gebeneficieerde goederen „ten behoeve ende eygendomme der capelle tot Baambrugge”.

Ten gevolge van deze transactie ontvingen de kapelmeesters drie dagen later ten behoeve van de kapel een obligatie van f 7000,— à 4 pct. De rente ad f 280,— werd vele jaren uitbetaald door de rentmeester van het Karthuizer Klooster te Utrecht en later door de Prov. Ontvanger.

Van dit kapitaal is echter voortdurend de rente verminderd, totdat eindelijk in de tijd van Napoleon niets of zeer weinig uitbetaald werd (ruim f 31,— in 15 maanden), dat is dus circa $\frac{1}{10}$ gedeelte. Tenslotte heeft de beruchte tiërcering het kapitaal en de rente tot een kleine som teruggebracht.

Scheiding van Abcoude 1633.

In 1633 moest de kerk te Abcoude een grote restauratie ondergaan en tevens een orgel worden aangeschaft. Dergelijke kosten werden voorheen gedragen door de Gerechten (besturen) van St.-Pieter en Abcoude-Baambrugge. Wij kwamen tegen de bijdrage in de kosten van restauratie te Abcoude in verzet, en werden door Ged. Staten in het gelijk gesteld, daar deze instantie niet gedoogde, dat wij met kapitaal en rente zouden bezwaard worden. Daarom werd goedgevonden, dat wij een zelfstandige gemeente zouden vormen met een eigen predikant.

De rente van de hierboven vermelde obligatie diende in deze tijd tot betaling van de helft van het tractement van de predikant. De andere helft werd door de Staten betaald. Het bedroeg dus toen f 560,— 's jaars. Na verkregen machtiging werd Ds Petrus Deylius, die hier reeds woonde, beroepen voor ons alleen, en daarmede was de scheiding een feit. Hij bewoog zich ook enigszins op literair gebied, arbeidde hier nog zes jaren en stierf in de lente van het jaar 1639. Hij werd in de kapel begraven, onge-

twijfeld naar de gewoonte dier dagen bij de kansel. Zijn weduwe kreeg f 40,— vergoeding voor verhuiskosten. De scheiding bracht meermalen diaconale moeilijkheden mee, daar toenemende welvaart van ons dorp enige jalouzie opwekte te Abcoude. Daarom wilde die gemeente ons af en toe belasten met onderhoud van sommige armen. Daar er tot 1640 geen notulen zijn, valt er over deze eerste jaren niets meer te vermelden.

Van Kapel tot Kerk.

De vacante plaats werd bezet door Ds. Henricus Malecoodt, die wij met de twee ouderlingen en de twee diakenen op 10 Febr. 1640 in de kerkeradsvergadering aantreffen. Met grote nauwkeurigheid heeft hij gedurende de tijd van zijn verblijf alhier (tot 1653) de notulen bijgehouden, waaraan wij dus veel te danken hebben. En dit te meer, omdat in zijne dagen door zijn werkkraft er een vernieuwd kerkgebouw verrees en er een klok in de toren kwam.

De slechte staat waarin de kapel verkeerde ging Ds Malecoodt zeer ter harte. Reeds in 1641 vraagt de kerkeraad op zijn voorstel aan de Staten om de gehele betaling van het tractement (zij betaalden de helft) opdat de inkomsten van de kapel gebruikt konden worden voor herstel en onderhoud van het bedehuis. Telkens waren er als b.v. in 1645 reparaties.

Om de inkomsten te verhogen gaven de kapelmeesters in 1649 een stuk grond in erfpacht uit aan Claes Jansz tegen f 8,— 's jaars, ter plaatse waar vroeger het schoolhuis gestaan had, nl. aan de Noordzijde van de kapel. Het te bouwen huis mocht volgens contract nooit bewoond worden door een „tapper ofte herbergier”. Ook mocht er geen smid, timmerman of dergelijk ambachtsman wonen, opdat de kerkdiensten niet gestoord zouden worden, want er was des Zondags reeds lawaai genoeg, gelijk wij uitvoerig zullen vernemen.

Inmiddels was Ds Malecoodt, die op velerlei gebied thuis was, bezig met tekening en bestek voor een vernieuwd klein kerkje. Hij wordt dan ook de „directeur” in dezen genoemd.

Na herhaalde verzoeken kwam eindelijk mede door de aandrang der Classis, op 26 April 1650 het besluit af van de Ged. Staten. Zij verleenden aan „de gemeynte Christi tot Bambrugh” een subsidie van f 1200,— voor de verbouwing van de kapel. Voorts gaven zij 30 Mei d.a.v. machtiging om de grond in de te verbouwen kapel te verkopen. Deze moest tot grafsteden worden uitgeslagen, om de ver-

dere kosten te kunnen bestrijden.

Van de bovengenoemde tractementskwestie wordt niet meer gerept, daar men hier zich nog al tevreden betoonde nu in de grootste nood werd voorzien.

De kapel werd nu aanstonds waarschijnlijk gedeeltelijk aan de Oostzijde afgebroken en aan Kerkvisitatoren werd in Juli 1650 voor hun hulp dank betuigd.

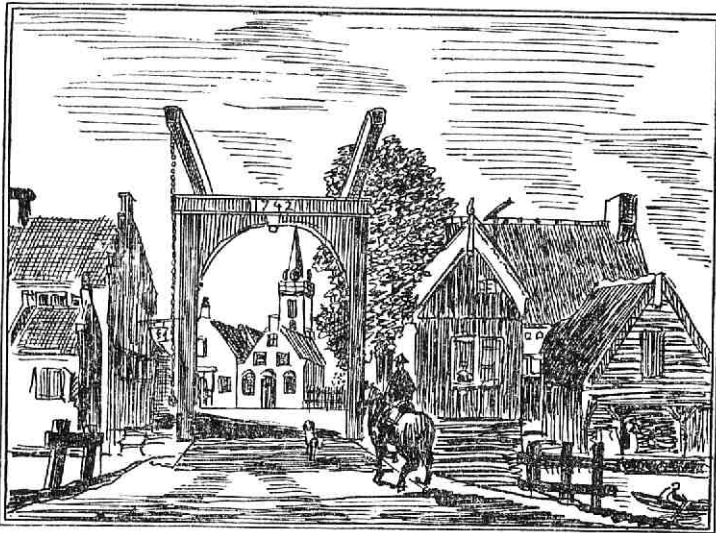
Ook de diaconie schoot te hulp. De predikant achtte dit een liefdeplicht, daar de Diaconie „rijk van den Heere gezegend was”. Van deze zijde kwam een gift van f 100,— en een lening van f 550,— tegen 4 %.

Zo verrees er al spoedig een verbouwd klein kerkje van 18 m lang en 8 m breed. Een gedenksteentje met de jaartallen 1505 en 1650 werd aangebracht in het oostelijk deel van de ingang boven het portaal. Het steentje van 1545, dat aan de vicarie herinnerde, verdween. Ook werden er fraai beschilderde kerkranken geschonken, waarvan er in 1740 nog slechts één over was gebleven, dat niet onherstelbaar beschadigd was. Dit raam was waarschijnlijk door de stad Utrecht geschonken, want het stadswapen was er op afgebeeld. Met de inval der Fransen in 1672 had het gebouw namelijk veel geleden. De ramen waren vernield, zodat de glazenmaker er bij te pas moest komen ten bedrage van f 22,— (1676).

Gelijk hierboven vermeld is moest de grond tot grafsteden worden uitgeslagen. Dit geschiedde in de lengte van letter A tot F met een nummering van 1—11 in de breedte. Het driezijdig oostelijk gelegen koor had volgens het begraafboek 6 graven als in de kerk en 4 lagen van 8 graven. Zij waren 70 bij 192 cm. Elk graf was eigendom en werd na verloop van tijd verkocht of geruimd. Elk graf kostte f 12,— en onder beding van onderhoud wegens verzakking der zerken f 20,—. Van vaste bankenrijen was nog geen sprake. Alleen de preekstoel van 1642 is nog overgebleven van het oude meubilair, dat de verhuizing meemaakte.

Naast de koster kwam nog een destijds gebruikelijke functionaris van hondenslager. Hiermee was Hendrik Claessen belast om de honden uit de kerk te verdrijven op een bezoldiging van f 12,60 per jaar.

Zo was er dus omstreeks 1650-'51 een vernieuwd kerkgebouw met behoud van de oude toren. Doch hiermede nog niet tevreden, schafte men in 1651 een klok in de toren aan. Zij draagt het volgende opschrift: „De gemeente heeft mij betaelt en doen gieten + Ten tijde Schout Pauw + Henricus Malecoodt predikant + Marten Segersen, Joost

Brug van 1742

Jansen Drost Kerkmeesters tot Baembrugge + Johan Dop me fecit 1651”.

Om nu meteen maar ter plaatse te blijven willen wij hier melding maken van het uurwerk. De eerste gegevens zijn uit 1615, toen het gedeeltelijk moest vernieuwd worden. Voorts werd het in 1684 gerepareerd. Hiervoor bedroegen de vrijwillige bijdragen der burgers en bewoners der buitenplaatsen de belangrijke som van f 512,30. Genoemd worden de vaklieden Johan Smid, uurwerkmaker te Amsterdam, Barend Hofsmid, idem te Utrecht voor slingerwerk en wijzers, Jacob Dirks, koperslager en Jacob Seyl-maker, vergulder. De kosten beliepen f 284,—.

In 1743 moest het uurwerk weer gerepareerd worden.

Wederom ging men de gemeente rond en haalde de som op van f 719,75. Aan repareren viel niet te denken, zodat er een geheel nieuw kwam. De kosten beliepen toen f 680,-. De uurwerkmaker was Dirk de Graaf.

Wij keren nog even terug naar de kerk.

Voortdurend hadden de kerkmeesters met geldgebrek te kampen. Toen dan ook de rente van het kapitaal, dat van 4 pct. op 5 pct. was gebracht, weer tot 4 pct. daalde, waren de fondsen van de kerk niet meer voldoende om de helft van het predikantstractement te betalen. Het aantal protestanten was blijkbaar niet groot genoeg. Aanvragen bij de Staten hadden geen succes. Een rondgang door de gemeente voor bijzondere doeleinden vond steeds gehoor. Zo ook in 1682.

Toen ging men hoofdzakelijk de buitenplaatsen rond voor „nieuwe gestoelten”. Wederom werd rijkelijk bijgedragen. Velen gaven 8 dukaten (= f 28,—). Waarschijnlijk zijn de antieke eiken bankstukken met snijwerk in de panelen, die men vóór en achter in de kerk vindt, hiervan nog afkomstig.

De pastorie.

Vanouds woonden de priesters in de pastorie, gelegen aan de Noordzijde van de Kerk. Ook woonden daar vele jaren de predikanten. In die omgeving heeft oudtijds ook de school gestaan. Alles tegenover de Brugstraat, aan het begin van de Kleiweg, die voorheen Herenweg heette. In 1649 werd daar een stuk grond in erfpacht gegeven aan Claes Jansz., en in 1650 kwam door (waarschijnlijk gedeeltelijke) afbraak van de kapel een geheel nieuwe situatie. Volgens een aantekening bouwde de erfpachter daar een huis.

De schoolmeester Jan Dubbeld, gestorven in 1724, vermeldt dat de pastorie in zijn tijd pal naast de kerk stond. Vele jaren later is de pastorie in de Dorpsstraat gevestigd. Tijdens Ds Bouman (1877-'82) is zij een verdieping verhoogd. In 1950 werd de pastorie verenigingsgebouw.

Ds Malecoodt heeft nog ongeveer twee jaren de nieuwe kerk als plaatselijk predikant aanschouwd. Hij vertrok in April 1653 naar Deventer. De ergernis die hij nam aan het „drinkwinkeltje” tegenover de pastorie, kon hij nu van zich werpen.

Zijn opvolger was Ds Theodorus van der Horst, die hier als candidaat in Augustus 1653 bevestigd werd. Hij heeft het hier maar kort gemaakt, want toen hij bij stormachtig weer op Maandag 4 Dec. langs het Zandpad liep, waaide hij in de Angstel en raakte door zijn mantel in onmacht en verdronk.

De plaats werd vervuld door de candidaat Gerardus Halma, die hier zijn levenstaak vond van 1655-1702.

De Schoolmeester.

Blijkens een aantekening in het Begraafboek was tijdens de vicaris Tatick Aerts hier werkzaam als schoolmeester Aert Jansz. De hervorming heeft hij ook beleefd en als schoolmeester was hij die toegedaan, blijkens het visitatie-rapport van 1593, dat melding maakt van een goede schoolmeester Aert Jansz, geboren te Baambrugge.

De schoolmeester in het algemeen was ook koster, kloklouder, doodgraver enz. en sedert de reformatie ook voorzanger.

Zijn opvolger, gereformeerd van origine, was Jan Desmares tot 1614.

Daarna Ambrosius Antonius Coop van Groen over wie wij een apart verhaal zullen te berde brengen. Hij stond hier tot 1654 en is hier gestorven en in de kerk begraven.

Daarna hebben wij tot 1724 hier viermaal achtereenvolgens een schoolmeester gehad uit Oostzaan. Van de laatste staat aangetekend dat hij bijna 40 jaren de dienst onder Gods zegen heeft waargenomen.

Het schoolhuis stond aan de Noordzijde van de kerk. Later is het naar de Zuidzijde verplaatst, terwijl het oudere geslacht de situatie nog levendig kent met de smalle doorloop naar de toren en de pomp op het plein bij de straat.

Kerkbouw van 1844.

In December 1842 bleek bij een inspectie, dat de kerk zo bouwvallig en oud werd, dat bij storm grote kans bestond van instorting.

Ofschoon ons dorp omstreeks die tijd slechts 450 zielen telde, waaronder vele R. Katholieken en Afscheidenen (die op de buitenplaats Postwijck van Mevr. Zeelt bijeenkwamen) was toch de voormalige kapelkerk te klein geworden. Zij besloeg een oppervlakte van circa 18 bij 8 m.

De tegenwoordige kerk is 22 bij 11.5 m. Voorheen was er dus aan de straatkant 4 m. meer ruimte.

Aan de opzichter van de Waterstaat Meyer werd het maken van een tekening en bestek opgedragen tegen een beloning van f 100,—.

Zijn plan werd aanvaard en zodoende hebben wij een pompeuse kerkgevel gekregen in waterschapsstijl.

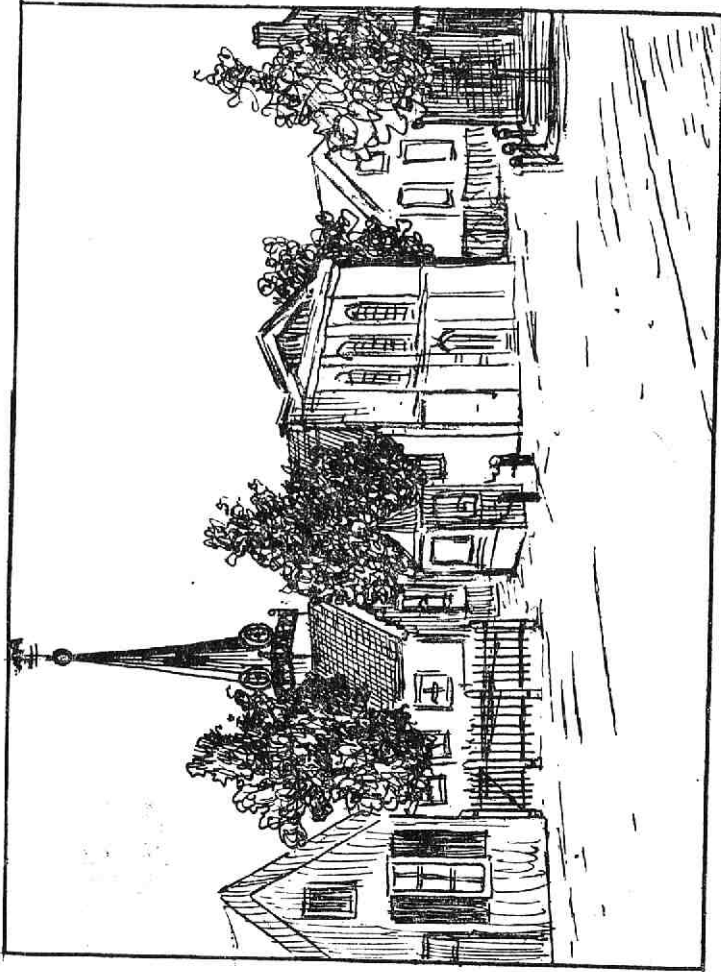
Daar de kerk vergroot moest worden was het nodig het huis, dat naast de kerk op erfpacht stond, af te breken. Volgens de erfpachtsacte was de eigenaar bij vergroting van de kerk verplicht zijn huis af te breken of af te staan volgens taxatie van de Ged. Staten.

De erfpachthouder Keller was echter niet bereid zijn huis te ontruimen, tenzij men hem een ander huis aanwees, even geschikt voor zijn zaak, omdat hier zijn bestaan van afhing.

De Kerkvoogdij slaagde er na veel moeite in een huis te vinden, waarin een soortgelijke zaak werd gedreven en bood Keller f 2000,— uit de kerkfondsen en f 200,— uit een particuliere bijdrage aan, doch Keller wilde hiervan niets weten. Men gaf hem toen nog 24 uren beraad en toen hij niets meer van zich liet horen, liet men hem door een procureur aanzeggen, dat hij zijn huis moest afbreken. Keller koos toen eieren voor zijn geld en verklaarde voor altijd afstand te doen van zijn aanspraken op de erfpacht en tot zijn genoegen schadeloos gesteld te zijn met de som van f 2000,—. Inplaats van de f 200,— die hem vroeger bovendien waren toegezegd, ontving hij slechts f 31,—. Blijkbaar waren de proceskosten er afgetrokken.

De erfpacht had gedurende 200 jaren f 8,— per jaar opgebracht. Voor de Kerk dus geen voordelig zaakje.

Op 15 Maart 1844 werd door de Heer P. H. A. Martini Buys de eerste steen gelegd namens Mevr. de Wed. van den Bergh. Het kostte heel wat moeite de bouwsom bijeen te krijgen. Het was een benarde tijd en de gemeente was toenmaals te klein om de gehele last te dragen. Nadat de Koning, de Synode, het Rijk en particulieren belangrijke bijdragen hadden geschonken, een lening was gesloten en er zelfs te Amsterdam in de kerken voor gecollecteerd was, kwam het vereiste bedrag bijeen. De totale uitgaven bedroegen f 17.399,48.

Dorpskom met pomp

In 1845 werd de kerk in gebruik genomen. Eigenaardig genoeg staat er niets van in de Kerkeraadsnoutulen. De toenmalige predikant P. A. van der Scheer vermeldt alleen, dat de Diaconie f 2000,— aan de Kerkvoogdij geleend heeft voor de bouw van de Consistoriekamer.

Ten slotte is in 1928 het interieur belangrijk gerestaureerd onder auspiciën van de heer Middelberg.

Het orgel.

Jaargang 1922 van „Niftarlake” behelst een artikel van Joan Vis over ons orgel.

De geschiedenis begint bij 1837. Het rekeningenboek vermeldt als volgt: 13 Sept. 1837. Een orgel aangekocht en ingewijd, waarvoor in de gemeente gecollecteerd, hetgeen heeft opgebracht f 241,50. Aankoop en betimmering van hetzelfde F. Hofmeyer Orgelmaker f 385,—, totale uitgaven daarvoor f 1051,57. (Dit orgel kwam dus met de preekstoel en enige banken met snijwerk mee uit de oude kerk van 1650).

Waarschijnlijk was het bij de aankoop reeds oud en bijna afgeleefd, misschien ook wel uit een kerk van elders afkomstig.

Dit vermoeden wordt nog versterkt door een mededeling in het notulenboek, betreffende de vergadering van Kerkvoogden en Notabelen dd. 31 Januari 1862. In deze vergadering onder presidium van J. F. A. M. Witsen Baron Straalman gehouden, deelde de Kerkvoogd-administrateur mede, dat het orgel in zo'n slechte toestand verkeerde, dat volgens verklaring van een deskundige repareren nutteloos zou zijn. Dientengevolge werd een commissie benoemd, bestaande uit Ds. Krayenbelt, D. de Groot, J. de Veer en W. Kampf, die met een lijst in de gemeente zou rondgaan om gelden voor een nieuw orgel in te zamelen. In een volgende vergadering, 14 dagen later, werd besloten in tegenwoordigheid van predikant, ouderlingen en diakenen, naar vermogen te tekenen, onder voorwaarde, dat er een nieuw orgel zou komen met klavier en front volgens tekening.

De inzameling vlotte buitengewoon. De gemeente voelde blijkbaar de behoefte aan een nieuw instrument. Reeds op 4 Maart kon worden medegedeeld, dat er voor f 942,— op de lijst getekend was. Deze som was echter nog niet voldoende. Niettemin besloot men toch het orgel te laten bouwen en voor het ontbrekende bedrag een lening te sluiten tegen 3% ten laste van de Kerkvoogdij met een jaarlijkse aflossing van f 50,—. Ds. Krayenbelt en Baron Straal-

man werden uitgenodigd de zaak met de orgelmaker Knipscheer te Amsterdam te regelen. Na gevoerde besprekingen konden deze heren mededelen met Knipscheer te zijn overeengekomen, dat deze een nieuw orgel zou leveren voor f 1650,— te betalen in twee termijnen.

Toen het orgel gereed was, bood de zoon van Knipscheer aan het bij de inwijding kosteloos te bespelen, maar de Kerkvoogd Kampf vertrouwde dit schijnbaar niet erg!

Hij meende, dat de organist van de Nieuwe Kerk het ook wel kosteloos zou willen doen. Na genomen informaties kon hij mededelen, dat de heer Ten Broeke, de bekwame organist van de Oude Kerk te Amsterdam, bereid was het orgel bij de inwijding te bespelen. Zo werd dan 18 Januari 1863 het orgel ingewijd door Ds Krayenbelt en voor het eerste bespeeld door organist Ten Broeke.

Ofschoon blind zijnde kon de heer Ten Broeke alleen wel met het gehoor waarnemen of het orgel al dan niet aan de eisen voldeed. Hij verklaarde dan ook aan de Kerkvoogden, dat het een zeer goed instrument was, waarop niets viel aan te merken. De Kerkvoogdij nam hierna het orgel voor goed aan, betaalde aan de fabrikant de eerste termijn en stelde f 15,— ter beschikking van Kampf, om daarvoor (naar eigen keuze) een klein cadeau te kopen voor de heer Ten Broeke.

Dit orgel is volgens mechanisch systeem gebouwd. De heer Ten Broeke was in zijn beoordeling juist, toen hij verklaarde dat er niets op valt aan te merken.

Het front is smaakvol gebouwd en is evenals dat van de Hervormde Kerk van Abcoude met enige beelden versierd: Koning David met zijn harp op de middentoren, en op de zijtorens engelen met bazuinen. Het is van zeer degelijk materiaal vervaardigd en heeft in de jaren van zijn bestaan tot heden 1953 weinig onderhoud gekost. Wel heeft het omstreeks 1922 een belangrijke restauratie ondergaan door vernieuwing van klavier en andere onderdelen, uitgevoerd door de firma Van Ingen te Haarlem.

HOOFDSTUK II

Gemeentelijk leven.

Meester Ambrosius.

Omstreeks 1609 werd Ambrosius Antonius Coop van Groen door de Maarschalk van het Nederkwartier aangesteld tot schoolmeester. Zijn zeer eenvoudige geschiedenis, door mij uit de notulen van de kerkeraad geput, geeft een aardige kijk op onderwijs-toestanden uit die tijd.

Nadat hij ongeveer 33 jaren zijn ambt alhier had waargenomen, wilde men hem gaarne opzij zetten, maar door beleid en slimheid wist hij het tot in het oneindige te rekken. In 1642 leende hij van de Diaconie een som van f 100,— tegen 5 pct. rente, welke f 100,— hij in Juni 1647 teruggaf. Of dit nu met het volgende in verband staat, weet ik niet, maar op 25 Juli d.a.v. ontving de Kerkeraad een verzoekschrift, of zoals het in de notulen heel deftig staat aangekend „een sekere acte bij forma van request” om aanstelling van een andere schoolmeester, inplaats van Mr. Ambrosius, omdat deze gedurende de laatste 20 of 25 jaar de kinderen niet had geleerd zoals 't behoorde en het nodig was daarin te voorzien.

Aangezien nu dit verzoekschrift door ongeveer 20 personen in en buiten de gemeente ondertekend was, vreesde de Kerkeraad, dat daaruit „veele onlusten” zouden ontstaan, indien Mr. Ambrosius tegen wil en dank van de adressanten als schoolmeester gehandhaafd werd. Men wilde hem dus gaarne kwijt, maar was eenparig van mening, dat men hem niet aan de dijk kon zetten, zonder hem enige vergoeding te geven, hetzij uit de fondsen van de kerk of uit vrijwillige giften.

De Kerkmeesters, die ook het adres ondertekend hadden, werden hierover geraadpleegd en gaven reeds dadelijk te kennen, dat zij met de plannen instemden, maar dat de kerk niets betalen kon wegens „soberheyt van haere middelen”.

Nu werd Mr. Ambrosius in de vergadering geroepen en zoals de term luidt „binnengestaen synde” werd hem de

klacht medegedeeld en gevraagd of hij genoeg nam met hetgeen de kerkeraad besloten had.

Maar Mr. Ambrosius, die zeker wel te voren geweten zal hebben wat er broeide en een geboren diplomaat was, hield een slag om de arm en antwoordde heel kalm, dat hij thuis eerst eens rijpelijk met zijn vrouw er over spreken zou, en daarna het antwoord aan de dominé zou doen toekomen. Dat overleg heeft nog al spoedig plaats gehad, want reeds drie dagen later deelde de predikant aan de kerkeraad mede, dat Mr. Ambrosius gewillig was zijn dienst te beëindigen, wanneer hem enige penningen ter hand werden gesteld en hem jaarlijks door de kerkmeesters een toelage tot zijn onderhoud werd gegeven, welke toelage men dan van het tractement van zijn opvolger, dat n.b. slechts f 100,- bedroeg, kon aftrekken. Overigens kon hij zich met alles verenigen.

Deze zet van Mr. Ambrosius toont, dat hij nog wakker genoeg was. Hij koesterde klaarblijkelijk de stille hoop, dat niemand genegen zou zijn om voor nog minder dan f 100,- alhier schoolmeester te worden.

Intussen besloot de Kerkeraad de dorpsbewoners aan te spreken om te vernemen wat men tot dit doel wilde bijdragen, ten einde Mr. Ambrosius tevreden te stellen.

De predikant en ouderling Jan Helmersz. zouden voor de inzameling rondgaan en over een jaarlijks pensioen zou men met de kerkmeesters spreken. En over dit alles zou men naar plechtige belofte het zwijgen bewaren. Wie dit zwijgen verbrak, zou aan de Diaconie verbeuren „een pont vlaems” (pl.m. f 6,—).

Men wenste het zaakje dus zoveel mogelijk in alle stilte op te knappen, maar Mr. Ambrosius had ondertussen niet stilgezeten, zoals blijkt uit de notulen van 4 Augustus, toen Jan Jansz. Hout, een kleermaker en de voornaamste belhamel van het adres, in de vergadering verscheen en zijn verzoekschrift terugverlangde, omdat Mr. Ambrosius bezig was een ander verzoekschrift „in contarie te laten teekenen”.

Dit laatste beviel de kerkeraad maar matig. Op staande voet werd Mr. Ambrosius ontboden, die meteen verklaarde het adres te hebben opgesteld, om zijn eer te redden. Hij voegde er zoetsappig bij, dat hij gaarne wilde vertrekken, wanneer hem „enige vernoeging geschiedde”.

De kerkeraad was echter alles behalve gesticht over dit slimmigheidje van Mr. Ambrosius, die een ongemakkelijke uitbrander kreeg. Hij had zich met dit werk niet mogen bemoeien, omdat men daardoor minder geneigd zou zijn

tot „de vereeringe”, d.w.z. om op de lijst voor een gratificatie te tekenen.

Intussen kreeg de kleermaker zijn verzoekschrift terug, zodat Mr. Ambrosius er toch mee bereikt had, dat er op dat ogenblik geen klacht over hem bij de kerkeraad was, waarvan hij handig gebruik heeft gemaakt.

Doch heel lang liet men hem niet met rust. Kort daarna, op 9 Augustus, deelden de predikant, de ouderling Jan Helmersz. en de diakenen mede „dat de belofte van de gemene bueren conde voortbrengen een tamelijcke of een redelijcke somma”.

Mr. Ambrosius moest weder ter vergadering verschijnen, alwaar men met hem begon te onderhandelen.

Na „verscheyde debatten aan weder syde” werd tussen de kerkeraad en hem een overeenkomst gesloten in „alle christelycke liefde, vrede en eenigheyt”.

Aan Mr. Ambrosius, nu „oudt ontrent 60 jaren zou voor syn langdurige en vreetsame, wooninnige (!) godtvruchtige handel en wandel onder ons van ontrent 33 jaeren een vereeringe van de gemeyne gebueren gegeven worden eens voor all” van 100 kronen of 200 gulden van 20 stuivers 4 duiten 't stuk, zodra er een andere schoolmeester zou zijn. Men ziet, de heren gingen niet over ijs van één nacht.

En „of het geviel dat hy quam afflyvich te worden nae dese tyt der belofte”, zou de beloofde som aan zijn vrouw worden uitgekeerd.

Tot Mei van het volgend jaar mocht hij vrij blijven wonen, doch wanneer de nieuw te benoemen schoolmeester zijn ambt aanvaardde, zou Mr. Ambrosius dadelijk alle profijten van dat ambt aan zijn opvolger overdragen. Daarentegen zou hij in plaats van zijn gewoon tractement wederom een vrijwillige verering ontvangen.

De kerkeraad en de kerkmeesters (die er weer bij waren), hadden schik, dat de zaak zover in het reine was gekomen. Daarom besloten zij direct alle stukken, die op deze zaak betrekking hadden, zo vóór als tegen te vernietigen, „opdat alle twistige tegenstrydt derzelven persoonen hier mede soude eindigen”.

Maar nu komt het fraaiste van de zaak. De Maarschalk van het Nederkwartier liet door de Schout Pauw aan de kerkeraad verbieden de overeenkomst uit te voeren, voordat hij toestemming verleend had, omdat men hem in zijn autoriteit had gekrenkt. Ook eiste hij afschrift van de overeenkomst. Hoevele pogingen men ook aanwendde om de Maarschalk tot andere gedachten te brengen, het was alles tevergeefs. De toestemming bleef achterwege. Aangezien

echter de ondertekenaars van het verzoekschrift bleven aandringen op de benoeming van een andere schoolmeester, zat de kerkeraad, die bovendien gebonden was door de belofte van geheimhouding, danig in het nauw.

Toen werden de predikanten uit de naburige gemeenten en alle oud-kerkeraadsliden uitgenodigd tot bijwoning van een vergadering en nadat de moeilijkheden waren medegedeeld, gaven de predikanten de raad om zich stil te houden tot de volgende vergadering van het bestuur der Classis en dáár advies en raad te vragen „dienstig tot de meeste ruste der gemeente”.

Kort daarop deelde de predikant mede, dat weldra een classicale Commissie zou komen om te trachten het geschil tussen Maarschalk, kerkeraad en schoolmeester bij te leggen. Voordat de Commissie zou komen, besloot men na rijp be raad (men was wat voorzichtiger geworden) eerst Mr Ambrosius nog eens te polsen, of hij zich nog wel zou willen houden aan de overeenkomst, als hem f 200,— werd uitgekeerd „zonder enige schade van zijn eer en naam”.

Mr. Ambrosius antwoordde hierop kortweg „neen” en hij haalde tegelijkertijd een beveldschrift van de Maarschalk uit zijn zak, waarin deze nogmaals verklaarde, dat men inbreuk op zijn recht gemaakt had en last gaf Mr. Ambrosius ongehinderd in zijn dienst te handhaven.

Zo was men na veel moeite nog net evenver als in het begin. Daarom besloot men het beveldschrift aan de Classis op te zenden, met de mededeling van mening te zijn, dat bij deze stand van zaken de komst van de Commissie „buyten alle hoop van eenigh goet effecte wesen soude”, m.a.w. dat de Commissie niet behoefde te komen, omdat er toch niets aan te doen was.

Zo bleef dus de zaak hangen, ofschoon men voortdurend bleef mopperen. Een jaar later schrijft de predikant de zeer begrijpelijke klacht uit de gemeente neer, dat „de oude schoolmeester hoe langer hoe onbekwamer worden zal” en werd Mr Ambrosius door de Classicale Commissie „tot meerder naerstigheyt” opgewekt.

Voorlopig liet men hem nu met rust. Maar vijf jaren na de eerste klacht had de slimmerd de zaak omgedraaid!

Toen leverde hij een verzoekschrift in bij de kerkeraad om Jan Jansz. de Snijder te laten verklaren, dat hij al de vroegere beschuldigingen „uit zijn eygen booze gesogen” had of door anderen daartoe opgewekt was, dat alles onwaarachtig was, dat hij zo iets nooit meer zou zeggen en van Mr. Ambrosius enkel eer en deugd wist te vertellen.

Toen de kleermaker binnenkwam, verklaarde hij, dat hij zich vijf jaren geleden in de verwarring door misverstand en slechte informatie had laten verleiden om kwaad te spreken van Mr. Ambrosius „ja bekende niet anders dan cere ende deucht van hem te weten”, zodat de gemeente weer tot rust en vrede kon worden gebracht!

Toen na deze verklaring de Schoolmeester binnen geroepen werd, zal hij wel van genoeg en geglommen hebben. Hij verzocht vriendelijk deze verklaring op schrift te mogen ontvangen, hetgeen de kleermaker hem gaarne toestond.

Daarna gaven zij elkander de hand, als een teken van „onderlinghe Christelijke liefde”.

Mr. Ambrosius schijnt toen toch zelf begrepen te hebben, dat zijn tijd van heengaan gekomen was, want op dezelfde vergadering leverde hij nog een verzoekschrift in om enig onderhoud. De kerkeraad zou dit in beraad nemen. Hoe het met dit verzoek is afgelopen, is onbekend. Ds van der Horst, die toen plaatselijk predikant was, kwam door verdrinking om het leven, gelijk te voren vermeld is, waaruit te verklaren is, dat er geen notulen zijn uit die maanden. Wel lezen wij, dat door het aanblijven van Mr. Ambrosius nog een 2e koster en schoolmeester werd aangesteld, die steeds mopperde over zijn karig tractement, daar hij volgens contract een zijns inziens te groot bedrag aan Mr. Ambrosius gedurende diens leven moest uitkeren. Daarom vroeg hij ontslag en vertrok. Dit was dan ook zeer begrijpelijk, want deze schoolmeester hield maar f 20,— 's jaars over! Mr. Ambrosius overleed omstreeks 1660 en daarmede kwam een einde aan de dorpsmoeilijkheden.

De kerkeraad had over het hoofd gezien, dat de Maarschalk hem benoemd had, en Mr. Ambrosius had deze zijn aanstelling maar al te goed bewaard.

Grouwelycke Ongebondentheyt.

Wanneer men de notulenboeken uit de vorige eeuwen van de Kerkeraad doorbladert, wordt men voortdurend getroffen door de onafgebroken strijd, die de Kerkeraad gevoerd heeft om de ruwe zeden van het platteland te verzachten en verwildering tegen te gaan.

Kermis, ganstrekken, dobbelen, jongspelen, dansen, vloeken, dronkenschap, roken en ruwe vermaken waren voor de kerkelijke waardigheidsbekleders van die tijd een voortdurende bron van ergernis en telkens trokken zij daartegen te velde.

Men begint dan ook wel eens te betwijfelen of het leven

van de geruste landman wel zo genoeglijk voortrolde als de dichter Poot ons wilde doen geloven, want zoals het op de dorpen in de Vechtstreek was, zal het welhaast overal op het platteland zijn geweest.

De Notulen 1633—'40 zijn niet meer aanwezig, maar gedurende anderhalve eeuw regent het klachten over uitspattingen, die naar het oordeel van de Kerkeraad niet door de beugel konden.

Het begint reeds dadelijk in 1640. Er werd toen al geklaagd over het „gansetrecken” (met één ruk een levende gans de kop aftrekken), het openbaer dansen der jonge luyden, het caetsen onder de predicatie en het kegelen, dat omtrent drie maanden van 20 September tot Christtyt geduert”.

Hiertegen bestond een plakkaat (verordening) maar het schijnt, dat daaraan niet de hand gehouden werd. Kort daarna werden de grieven aan Schout Pauw schriftelijk meegedeeld, wat echter weinig hielp, want reeds het volgende jaar klaagt de Kerkeraad al weer over de schandalen die ergernis geven.

Het werd er niet beter op, want 6 Februari 1642 „vertoonde de predikant bewijs van die grouwelijcke ongebondenheit der jonge gesellen gelyck Nieuwjaersavont alsook Vastelavont int omloopen ende roepen aen de gemeyne gebueren, dickwyls tegen alle weerwil de luyden afpresten gelt etc.”

Aan de predikant werd toen opgedragen de Maarschalk Bor van Amerongen hiermee in kennis te stellen.

Trots het rusteloos pogen van de Kerkeraad ging alles zijn oude gang. Aan het kegelen, kaatsen en kolven rondom de kerk tijdens de diensten en aan de schending van de rustdag kwam geen einde, zodat men besloot nogmaals bij de Maarschalk te klagen, ofschoon het weer wel tevergeefs zou zijn. Mocht het echter niet helpen, dan zou men een request aan de H. Ed. Mogenden zenden. Na dit laatste dreigement beloofden de Maarschalk en de Schout, dat er in voorzien zou worden.

Er volgden nu enige jaren van rust, maar in 1659 wordt aan de Maarschalk en de Schout kennis gegeven van „het overdadig verkwistende kegelspel der jongeluyden dagelyks in swang gaende, waarbij dan komt de grouwelycke misbruyk van de Naeme Godes ende allerley vloecken ende sweeren tot de grootste ergernisse en schande, synde in geen plaetse hier in de omtrek also gebrukelyk.”

Toen al de klachten niet hielpen werd in 1656 besloten bij het aanstaande huisbezoek alle gereformeerden, doch inzonderheid alle lidmaten ernstig te vermanen zich op

vastelavonden, kermissen, kraammaaltijden, bruiloften enz. te onthouden van dronkenschap, dansen en springen, onerbare en vuile liederen te zingen en „andere lichtveerdigheden en daerby haer te vermaenen om den Rustdach des Heeren wel te vieren” en ook inzonderheid des namiddags tot het gehoor van Gods Woord te komen.

De klachten bleven steeds aanhouden. „D’ongeregeltheden en groote misbruycken, die schier op de Sabbath gepleegd werden selfs onder de predikatie, niet alleen met drincken in de herbergen, maer ook met kaetsen, kolven, kegelen etc. ooc soo datter van de somer een bal door de glazen en een door de deur tot onder ’t volk onder den godsdienst is geslagen”. Bovendien het schreeuwen recht voor de kerk gedurende de dienst, hetwelk onverdragelijk is.

Nogmaals ging de predikant met zijn ouderlingen naar de Schout te Abcoude, die voor de zoveelste maal beloofde deze buitensporigheden te weren en de boodschap aan de Substituut Griffier over te brengen.

Men had echter deze mocite kunnen sparen, want in 1659 vroeg Ds Halma wanhopig of er geen middel te vinden zou zijn om het razen voor de kerk tijdens de diensten te beletten. De gemeenteleden werden vermaand als er dienst was met hun kinderen uit de kaatsbaan te blijven en liever naar de kerk te gaan. In 1660 beloofde de Maarschalk aan de predikant zich te bezinnen op doeltreffende middelen tot wering der onbetamelijkheden op de Rustdag voor het kerkgebouw.

Hij schijnt er vrij lang over gedacht te hebben, want het volgend jaar komen de klachten weer los, ditmaal over de „jongspelen selfs by de begraving van jonge luyden of kinderen, wanneer den meegeenden iets belooft of gegeven ware”.

Men nam nu de Gedeputeerden van de Provinciale Synode in de arm, die weldra aan de Kerkeraad mededeelden, dat zij een request bij de Staten hadden ingediend met dat gevolg, dat weldra „een serieus placcaat tegen alle insolentiën des Sabbats verwacht wert, gelyck oock tegen alle jongspelen ende dansscholen.”

Na dikwijls herhaalde klachten verscheen eindelijk het lang verwachte plakkaat, waarna de buitensporigheden vrijwel ophielden. Het duurde echter niet lang, want het jonge volkje was bijzonder lastig.

Ds Halma vertelt als volgt: „Also het dobbelen ende spelen met gelt seer grof en gewoon onder de jonge lieden in swangh gaet, ’t welck een occasie is tot vele andere son-

den, is besloten de kinderen in het school striktelyck te verbieden met gelt te spelen”.

Aangezien tot dusverre alle pogingen om het hinderlijk rumoer in de omgeving van de kerk tijdens de diensten te beteugelen gefaald hadden, werd aan Ged. Staten een radicale maatregel gevraagd en wel om „alle kaetsdaken welke staan op de publieke wegen besonder omtrent de kerken te verwijderen”.

Zo ver kwam het echter niet. De herberg met het kaetsdak naast de kerk bleef een gestadige ergernis, zodat de kerkeraad in 1665 besloot de herbergier bij Ged. Staten van Utrecht aan te klagen. De Kerkeraad en de herbergier werden toen opgeroepen om voor H. Ed. Mogenden te verschijnen. Ds Halma vertegenwoordigde de Kerkeraad en de herbergier verscheen met zijn advocaat De Heusch.

Ged. Staten gelastten toen de Maarschalk de plakaten tegen de buitensporigheden „punctuallyck en stricktelyck” uit te voeren. Er werd gedreigd met f 25,— boete tegen elke overtreding.

De waard was daardoor gekortwiekt, doch verzon wat anders om volk te trekken. Tegenover zijn herberg plantte hij 's nachts een Meiboom, die echter dadelijk door de rakkers van de Schout verwijderd werd.

Het volgend jaar waagde hij het nog eens, waarna Ds Halma hem sommeerde de boom dadelijk te verwijderen onder bedreiging dat anders een klacht bij de Maarschalk zou worden ingediend.

Toen liet de waard bekend maken, dat hij op St. Jansdag de gans zou laten trekken. Bovendien begon het in de kaatsbaan Zondags weer rumoerig te worden, hetgeen tijdens de diensten bijzonder hinderlijk was.

De Kerkeraad was ten einde raad en besloot aan de dienaren van de Schout een fooi te geven als zij toezicht kwamen houden.

„Dewijl de Schout ten eenemale in gebreke blijft om deselve te weren ende de Maerschalck te Abcoude weinig komt, en er geen succes op zijn vorige beloften komen, is verstaen den Ed. Heer Maerschalck te versoeken, dat syn Ed. gelieve sijn dienaars wonende te Abcoude specialyck te belasten, dat een van hen ten minste alle 14 dagen op den dagh des Heeren des namiddags alhier sich vervoege, ende om hen daertoe williger te maecken, dewijl hun tractement klein is, dat wij den Ed. Heer Maerschalck sullen voorstellen, dat indien sulks door hen gedaen wert en wij goed succes daarop zien, wij den Dienaren voorszeyd vergoeding voor hun moeite sullen doen”.

Ook dit middel hielp niet. De waard was waarschijnlijk royaler dan de kerkeraad en het gevolg was, dat het ganstrekken een tweede kermis werd.

De Kerkeraad wendde zich weder tot Ged. Staten om een verbod van het ganstrekken en jongspel, evenals dit voor Nigtevecht en andere plaatsen reeds was vastgesteld.

Om gedeeltelijk van het rumoer in de nabijheid van de kerk bevrijd te worden, kocht de Diaconie in 1669 een huis naast de kerk met schuur en 7,5 morgen land. Het huis en het land werden afzonderlijk verhuurd en toen daarna in 1670 door Ged. Staten een streng plakkaat tegen het barbaarse ganstrekken werd afgekondigd, waren deze ergerissen voorlopig uit de wereld.

Nadat de Fransen in 1673 ons land verlaten hadden, keerden de uitgeweken dorpelingen langzamerhand terug en nam het rumoer des Zondags in de buurt van de kerk weder toe, totdat Schout Wenkink, het kaatsen willende beletten, op een Zondag onder de predicatie naar hier kwam en getuige was van de verstoring van de kerkdienst.

Hij bekeurde 3 of 4 personen, die echter weigerden de boete te betalen, zodat de Maarschalk er nog aan te pas moest komen.

Vooraf des Zondagsavonds maakten aankomende jongens groot geraas en geschreeuw, waardoor „de jeugd verwildert en in ongebondentheit toeneemt”.

Dringend werden de ouders vermaand om dat razen, tieren en schreeuwen te bestraffen en te zorgen, dat de kinderen vroeg en bijtijds thuis kwamen en bleven.

Ook de schoolmeester werd aangezegd nauwkeurig op de schoolkinderen te letten en de schreeuwers te straffen.

Sommige jongelui hadden ook de aardigheid als er kerkdienst was te schieten, zodat de kruitdamp de kerk binnendrong. Aangezien er meermalen „eenige van de Gereformeerde religie bij waren sullen dese over hun onhebbelikheden onderhouden worden”.

Het rumoer in de kaatsbaan gaf ook nog meermalen aanleiding tot klachten, zodat toen in 1700 de „herberg in de Baen of onder het caetsdak” in publieke veiling kwam, de Diaconie eigenares werd. De kaatsbaan werd kort en goed afgebroken.

Eindelijk was dit euvel dus overwonnen, doch er was nog meer te beredderen.

Bij sommige begrafenissen ging het soms eigenaardig toe. In de Notulen van 4 Dec. 1668 leest men:

„Also men bevint, dat veele onder de gereformeerden door een kwaad gebruik, wanneer dat se eenige kinderen of jong

dooden begraven enig bier in herbergen vereeren voor diegeene die mede ter begrafenis gaen, waeruit veel onregeltheden ende sonden spruyten: want de jeugd ende jongens deardoor gelegenheid ende aenleijdinge wert gegeven om de herbergen te bezoeken, daerenboven wert er dan een dansspel aangerecht, ende de jeugd met dansen, razen en schreeuwen stelt sich aen, niet of se Christenen maer of se heydenen waeren."

Om dit kwaad te beteugelen ging Ds Halma met een ouderling op stap, wanneer ergens een jonge dode was, om de ouders en vrienden ernstig te verzoeken geen bier in de herbergen te willen geven.

Ook op kraammaaltijden was het soms rumoerig:

„Also nu en dan enige onregelmatigheden voorkomen, die op kraemmaaltijden gepleegd worden en de oorsaecke daervan is somteyts het schenken van brandeweyn" besloot de Kerkeraad in 1671 de gemeenteleden te vermanen, zich zedig te willen gedragen bij zulke gelegenheden en zich te wachten voor dronkenschap, danserij en lichtvaardige liederen. Zij werden verzocht geen brandewijn bij zulke tijden te schenken.

Een zekere Lambert Jansen Drost zou ter gelegenheid van huisbezoek ondervraagd worden over „'t vallen op syn neus" of dat niet door dronkenschap gekomen is. Ook zou men informeren wat hij bij al die vrouwen op de kraammaaltijd te maken had gehad, daar er grote onregelmatigheden waren voorgevallen.

Lambert was bij de komst van de Kerkeraad niet thuis en moest zich toen aan de pastorie vervoegen. Hij beweerde, dat de kwetsuur op zijn neus door een stuk hout veroorzaakt was. Op verzoek van de waard was hij zijn vrouw komen halen, maar hij was niet beschonken geweest en „had zich misgrepen, dat sulcks hem leet was ende dat hy sich int toecomende sedich en voorsichtig dragen soude". Hiermee ging de Kerkeraad accoord.

Een jonge dochter echter „haer verlopen hebbende in dardelheden en dansseryen ent singen van lichtvaardige liederen de vermaningen niet al te wel aan en nam."

Ook het gebruik van tabak was in het oog van de Kerkeraad een gruwel. Meermalen worden de gemeenteleden vermaand om zich van „toeback te drincken of te suygen langs de wegen te onthouden, dewyl het onbetamelyck is".

Herhaaldelijk kwam het voor, dat sommige dorpelingen in de trekschuit of in de herbergen beschonken waren en twist kregen en tot vechtpartijen overgingen. Meestal werden zij dan onder censuur gesteld of kregen een strenge boet-

predikatie. Er waren die van de morgen tot de avond in het „drinckwinkeltje” tegenover het huis van de predikant zaten te drinken.

Verder werd in 1703 de strijd tegen het jongspel weer aangeboden: „Aengaende Margariet de Swart, over 't houden van jonghspel, daerover zal sy door de predicant en ouderling aengesproken worden en vermaent om als een Christen in alles betamelyk te wandelen, sonder gelegentheynt tot sondigen aen anderen te geven.”

De vrouw schijnt spoedig overtuigd te zijn, want in een volgende vergadering hoopt de Kerkeraad „dat God haer in dese voornemens sal sterken en meer ten goede door Zijn Geest bewerke.”

Langzamerhand beginnen de ergernissen te verminderen, maar in 1743 lezen wij nog het volgende: „Wiert ingebracht het snood bestaan van Gysbert Kleyn, dewelke om vuil gewin de Zondag na de bededag, de brutaliteit had gehad een briefje aan de schutting van Sorgvry (buitenplaats t.o. de brug, waar nu sinds 1811 de straatweg loopt) aan te plakken, met uitnodiging aan de jeugd des avonds in zijn kroeg en de volgende dagen tot Vastelavond toe vermakelykheden by te wonen. Hierover zal hy by huisbezoek bestraft worden, alzo dit geringschatting van de godsdienst is en grote ergernis heeft gegeven, zijnde daarvoor ook de predicant grote smerte aangedaan, zoveel te meer wyl deselve begonnen had te catechisceren om tot het lidmaatschap toegelaten te worden.”

„De knechts en de meiden van onze religie daar geweest zynde, zullen ook bestraft worden en één van hun is de catechisatie ontsegt.”

Ten slotte nog iets over de kermis.

Aan de Schout werd meermalen verzocht zoveel mogelijk alle „ydelheden en onordentlykheden te weren, dat de kermis althans niet op Zondag mocht beginnen en dat de kramen vóór Vrijdag werden afgebroken.”

Had een van de gemeenteleden tijdens de kermis soms in de herberg op de tonen van de viool gedanst, dan werd hem weldra „het onbetamelyke en ergerlyke” daarvan onder het oog gebracht.

Men heeft het dikwijls over de goede oude tijd, maar de predikanten uit de 17e en 18e eeuw zouden het daarmee wel niet geheel eens zijn. (Zie ook Prediker 7 vs 10).

Wanneer wij een overzicht nemen, zien wij dat veel van wat vroeger ergernis gaf, is verdwenen. De strijd is met zege bekroond t.a.v. „drinckwinkeltjes en kaatsbanen”.

De Molenaar en zijn snoek.

In het laatst van het jaar 1659 werd door een van de watermolens alhier een snoek opgemalen. Een zekere Cors Hendriksen, die juist langs de molenvliet kwam vond de vis en wilde hem mee naar huis nemen. Doch de molenaar Symen Jansen van Wassenaar, die bepaald ook een liefhebber van vis was, kwam dadelijk naar buiten en be-
weerde, dat hem de snoek toekwam, omdat hij molenaar was.

Al spoedig ontstond hierover een hevige twist. Ds Halma schreef tenminste in de notulen van de kerkeraad, dat zij „in woorden tsaemen geraeckt synde, waren uitgebarsten in vuyle scheltwoorden, ja ook handgemeen geworden”. De woedende molenaar sloeg Cors Hendriksen op het gezicht, maar moest dit dadelijk met een nat pak bezuren, want een ogenblik later lag hij in de molenvliet te spartelen, terwijl Cors met de snoek naar huis ging.

Toen nu kort daarna Ds Halma op huisbezoek kwam, klaagde de molenaar zijn nood en het gevolg hiervan was, dat de twee vechtersbazen voor de Kerkeraad moesten verschijnen.

En nu geeft Ds Halma in de notulen een aardig staaltje van kerkelijke rechtspleging. Aardig, niet alleen omdat er uit blijkt, dat de molenaar niet de Schout, maar de dominé te hulp riep, maar vooral om de wijze, waarop de Kerkeraad dit zaakje behandelde en de twee mannen met elkaar verzoende.

Op bepaalde tijd waren de molenaar en Cors Hendriksen verschenen en stonden voor de Kerkeraadskamer te wachten, totdat zij binnen geroepen zouden worden.

De Kerkeraad vond het raadzaam de mannen eerst eens ieder afzonderlijk te horen. Men begon met de molenaar, die zich beklagde, dat Cors hem in de molenvliet gegooid had en hem zelfs zijn muts achterna gesmeten had. Hij wilde echter alles vergeven, als hij echter een vergoeding voor de snoek kreeg.

De molenaar moest nu buiten staan en Cors mocht binnenkomen. Deze verhaalde de zaak natuurlijk op zijn manier: hij was het eerst aangevallen en de molenaar had hem „voor syn aangesicht” geslagen, zodat hij zich had moeten verdedigen om de aanval af te weren.

Daar beide mannen alle schuld ontkenden, kon de kerkeraad niet best opschieten, zodat toen Cors weer buiten stond, besloten werd hen beiden nog eens te horen en hen ernstig te vermanen de waarheid te zeggen. Doch ook bij dit tweede verhoor bleven Symen en Cors hun onschuld

volhouden. De molenaar was echter bereid de zaak bij te leggen en liet de beslissing over aan de Kerkeraad. Men sprak daarna nog eens met Cors Hendriksen en het resultaat was, dat de verzoening tot stand kwam.

Tot hiertoe had men getracht met vriendelijke woorden de mannen met elkaar te verzoenen, maar toen men met een zoet lijntje dit doel bereikt had, volgde er een geduchte strafpredikatie. Zij werden ernstig vermaand voortaan in oprechte liefde als lidmaten met elkaar te verkeren en zich in het vervolg van handtastelijkheden te onthouden. Hierna bekenden beiden hun „misgrepen en leetwesen”.

Daar de Kerkeraad van oordeel was, dat Cors Hendriksen zich onrechtmatig de snoek had toegeëigend, werd hem bevolen bij gelegenheid een goede snoek voor de molenaar te vangen. Met deze Salomonische wijsheid was de zaak uit de wereld.

De geheimzinnige sleutel.

Dat het bijgeloof lange tijd welig tierde bewijst het verhaal uit 1738 en volgende jaren. De eigenlijke kwestie behandelen wij straks onder de buitenplaats Postwyck. Het verloop van de procedure 1738—1765 beslaat 9 folio bladen. Een zekere Tadick Adriaansz. had een sleutel in een bijbel geklemd. Hij beweerde dat deze ging draaien op het noemen van de naam van iemand die werkelijk toveren kon. De kerkeraad bracht hem herhaaldelijk onder het oog, dat dit onzin was en strijdig met Gods Woord. Wegens zijn onhandelbaarheid werd hij onder censuur gesteld.

Daar reeds vele mensen door zijn goddeloos optreden tegen elkaar in het harnas gejaagd waren, riep de Kerkeraad de hulp van de Classis in. Ook waren er velen die uit nieuwsgierigheid eens de proef namen, zodat Rooms en Protestant in opspraak kwamen. Ook zijn knecht was in de zaak betrokken. Baas en knecht werden door de kerkeraad geroepen, doch de baas liet verstek gaan. De knecht beloofde zich voortaan afzijdig te houden. Tadick zelf begon iets toe te geven, in zoverre dat hij wel van de proefnemingen wilde afzien mits hij er geen schade van had. In het algemeen zag hij er geen kwaad in. De Classis had echter een besluit tegen hem uitgevaardigd, waaraan hij zich wel wilde onderwerpen, doch hij hield vol, dat het uit de Bijbel niet bewezen kon worden, dat er nooit tovenaars geweest waren. Op de vraag of het dan een werk Gods was, bleef hij het antwoord schuldig. Telkens gaf hij dubbelzinnige antwoorden, zodat de kerkeraad niets opschoot en de gemeente steeds in onrust werd gebracht. Hij wilde maar liever als

lidmaat geschrapt worden. De kerkeraad wilde hem echter terecht brengen, want vele inwoners kregen ruzie en de kinderen hadden er zelfs onder te lijden.

Na herhaalde samenspreking werd hij brutaal en wilde hij een attestatie naar Abcoude. Dit werd hem geweigerd. Nu kwam hij ook niet meer ter kerk en hield zich bij bezoek niet thuis. Zo stond hij zelfs in 1765 nog onder censuur.

Armverzorging 18e eeuw.

Wij willen U hiermede een geval van ondersteuning beschrijven. Het is daarom beter de personen-in-kwestie maar te noemen Jacob en Trijntje Fles.

Dit jeugdij echtpaar woonde in 1751 in een lief klein huisje met een tuintje aan de Binnenweg. De Diaconie vroeg hiervoor f 34,— huur per jaar. Men zou zeggen, dat zij hier gelukkig en tevreden in alle eenvoud konden leven. Integendeel. In 1752 vroeg hij om enige aanschaf en vertimmering, om een vriend te kunnen logeren. Het peil van zijn werklust was maar laag, zodat hij in 1754 de huurbetaling staakte waardoor hem in 1756 de woning werd opgezegd. Nog een poosje later klopte hij bij de Diaconie aan om ondersteuning voor zijn gezin, dat toen met twee kleintjes was vermeerderd. Daar hij geen lidmaat was wilde de Diaconie dit eerst even aanzien, temeer omdat hij allerlei praatjes rondstrooide. Men verwees hem naar het gerecht, d.i. burgerlijk armbestuur. Uit vrees dat hij daar op zijn nummer gezet zou worden, weigerde hij daarheen te gaan. Niettemin hielp de Diaconie de vrouw met de beide kinderen. Aanvankelijk viel dit niet in goede aarde, daar hij geld wilde hebben om zijn schulden te kunnen betalen. Zij kwamen nu niet meer in de kerk en gaven predikant en ouderling bij huisbezoek een grote mond.

De kerkeraad moest hun deur maar voorbijgaan!

De nood werd echter zo groot, dat de Diaconie op verzoek van de vrouw de ondersteuning aanmerkelijk verhoogde, echter onder voorwaarde dat Jacob ging werken. Na een poosje verhuisd te zijn, kwam de vrouw brutaalweg eisen dat de Diaconie hun een woning verschaffen zou. Op de aanzegging, dat zij dan ook maar moest gaan werken, omdat de armoede hun beider schuld was, brak zij uit in een vloed van scheldwoorden. Het gerecht te Abcoude wist er ook geen raad mee. Trijntje Fles stelde de Diaconie aansprakelijk. In Abcoude werd men het ook moede, zodat alle ondersteuning werd ingetrokken. Blijkens informatie te Utrecht vernam de predikant, dat in het onderhavige geval de ondersteuning zich voegde naar de zijde van de man.

De Schout verwees het gezin echter naar de Diaconie, en deze gaf de vrouw af en toe een noodpenning. Nu werd het een strijd tussen Diaconie en Schout. Resultaat was dan eindelijk, dat de Schout de luiaard liet oppakken en naar het werkhuis te Utrecht liet brengen. Daarop werd de zaak van ondersteuning voor het Hof te Utrecht gebracht.

Het hof stelde de voorwaarde, dat het aanvankelijk burgerlijk geregeld zou worden, doch mocht het vonnis vallen ten laste van de Diaconie, dat dan het voorschot zou gerestitueerd worden. De Diaconie ging hiermee accoord. Kort daarop bleek uit de beslissing, dat de burgerlijke armmeesters voor de kinderen zouden zorgen en de Diaconie voor de vrouw, daar zij lidmate was. Nu werd de vrouw uitbesteed. Zij stierf echter spoedig daarna. Na een procedure voor het Hof over de schamele inboedel, werd deze aan de burgerlijke armmeesters toegewezen tegen bewijs van ontvangst aan de Diaconie.

Kort daarna werd Jacob Fles uit zijn werkhuis te Utrecht op belofte van beterschap ontslagen. Hij hertrouwde en woonde weer in zijn dorp. Daar hoorde hij het besluit van de Staten, gedateerd 5 Aug. 1777, dat alle onroomsen in geval van armoede door de Diaconie moesten onderhouden worden. Direct verschenen Jacob en zijn vrouw, klaagden hun nood en deelden mee, dat zij reeds enige nachten onder de blote hemel hadden doorgebracht. De Diaconie verschafte hun onderdak en onderhoud, op voorwaarde dat Jacob zou gaan werken. De Diaconie van Loosdrecht gaf ten behoeve van de vrouw f 25,—.

Inderdaad ging het een poosje goed, doch in 1779 was er geen huis meer met de dronkaard en luiaard te houden. Na vele bestraffingen en beloften van beterschap bleek alles ijdel. Thuis sloeg hij alles kort en klein en verspreidde overal schrik. Hij bespote de kerkeraad en wist, dat de Diaconie toch wel voor hem zorgen moest. Daar het steeds erger werd, vluchtte zijn vrouw met de kinderen het huis uit toen hij haar naar het leven stond.

De kerkeraad, ten einde raad gelastte toen de dicnaars van de Maarschalk Jacob Fles gevangen te nemen en naar Utrecht te transporteren. Dit geschiedde om erger te voorkomen. Daarom gingen enige leden van de kerkeraad spoedig naar het Hof om mededeling van hun handelwijze te doen.

De volgende dag kwam er reeds een brief van het Hof met een geducht standje. Echter zou de Overheid het curieuse uitstapje op rechtskundig gebied ditmaal door de vingers zien. Jacob Fles zou een jaar worden vastgehouden op kos-

ten van de Diaconie, met aftrek van wat hij verdiende in het werkhuis. Drie maanden later kwam het bericht binnen van zijn overlijden, waarop hij op kosten van de Diaconie werd begraven. Daarna werd zijn vrouw met de kinderen zonder enige last onderhouden.

De Nachtwacht.

Door de toenemende welvaart en uitbreiding van het aantal buitenplaatsen werd het nodig geoordeeld een nachtwacht aan te stellen. Nawijsbaar is dit in 1706. Twee wakers moesten rondgaan, de één met ratel of klep en de ander met een steekgeweer. Er schijnt tijdens de inval der Fransen in 1672 ook al zo iets bestaan te hebben.

Abcoude en Baambrugge verschilden van mening. Men vond het hier in de zomer niet nodig, daar de brugwachter tot 2 uur des nachts dienst deed en de mensen om 3 uur al weer aan het werk togen. Bovendien waren wij hier bevreesd voor wakers die zelf op roof uitgingen. Het Gerecht stemde er in toe, dat wij de wacht instelden van 1 Oct. tot 1 Maart. Zijn gebied liep van Valckenheyning tot het dorp en Binnenweg. Wie vuur en licht hield moest in de kosten bijdragen. Later werd het uitgebreid en een Brandmeester aangesteld. Ook kwam er een stille wacht ter contrôle. Na de troebele tijd van de inval der Pruisen in 1787 werd alles nog eens herzien. De oude wacht werd met de stille wacht ontslagen en er kwamen 3 groepen van elk twee man. Zij hadden hun hokjes bij „Beek en Gein”, dus op de hoek van de in 1811 aangelegde Lange Coupure, voorts bij de Kerk en tenslotte bij Middelvaart. In 1875 ongeveer was er nog slechts één nachtwaker, die met zijn andere baantjes erbij zijn bestemming vond.

Geneeskundige hulp op het platteland in de 17e en 18e eeuw.

Dat het met de geneeskundige hulp op het platteland in vroeger eeuwen treurig gesteld was, is algemeen bekend. De dorpelingen moesten voor hun ziekten en kwalen meestal hulp zoeken bij barbiers, die ook het baantje van chirurgijn uitoefenden en bij kwakzalvers, die met een mooi praatje hun dikwijls waardeloze medicamenten aan de man brachten.

In 1659 verzocht Mr. Pieter, chirurgijn alhier aan de kerke-raad een attestatie van zijn handel en wandel. Dit document werd hem echter niet ter hand gseteld daar men meende dat men om verschillende redenen „met geen goede consciëntie hem een goede attestatie geven kon”. Wel

kreeg hij in plaats daarvan een vermaning tot „christelycke sedicheyt ende godsalicheyt”.

De vermaning hielp echter weinig, want kort daarop wordt vermeld, dat Mr. Pieter chirurgijn zich verlopen had in een grote zonde van dronkenschap en ongebonden losheid. Hij werd onder censuur gesteld en voortdurend vermaand zijn leven te verbeteren, maar zonder succes. Eindelijk in 1661, toen hij weer over zijn vorige zonden aangesproken en bestraft werd, betuigde hij zijn leedwezen en werd hij van de censuur ontheven.

Het beviel Mr. Pieter echter maar matig, dat hij voortdurend nagereden werd. Weldra vertrok hij met zijn vrouw naar Amsterdam, en verzocht nogmaals een attestatie, die hem vroeger wegens losbandigheid en dronkenschap geweigerd was.

De Kerkeraad gaf nu een attestatie, doch niet naar de gewone stijl, doch „simpel gesont in den geloof”.

Enige tijd later behandelde de kerkeraad een klacht tegen zekere Jan Thymensen, van wie kwaad rapport was gedaan, o.a. dat hij geheel uit de kerk wegbleef en „dat hij verleden week 2 à 3 dagen met een lantloopster op de been is geweest”. Dit uitstapje was hem echter slecht gekomen, want „syn vrouw hem te Abcoude van dat vrouwmens hebbende gehaelt, sy te samen in een herberg hier syn geraeckt, alwaar sy heftig keven ende oock malkandren sloegen, stellende het gehele dorp in roer, Jan Thymensen van syn vrouw een gat in syn been krygende”.

Het verdere relaas, zijnde min of meer pikant en niet ter zake dienende, zal ik maar niet vermelden.

Natuurlijk moest hij voor de kerkeraad verschijnen, maar in zijn brutaliteit ontkende hij alles. Naar zijn zeggen had hij maar één dag met de landloopster, die zich voor een kundige meesteres uitgaf, gegeten en gedronken. Verder zou hij voor haar 100 gulden uit de Wisselbank te Amsterdam opnemen en daarvoor 30 gulden ontvangen.

Het overige geld zouden zij gebruiken om „kostelyke salven ende speceryen” te bereiden, waarmede zij dan samen door het land zouden trekken. Dank zij de tussenkomst van de kerkeraad werden de plannen van deze kwakzalfster en haar welbespraakte metgezel vrijdeld, zodat de lijdende mensheid voor deze kostelijke zalf gespaard bleef.

Had men vroeger veel te stellen gehad met Mr. Pieter, zijn opvolger Mr. Thomas was geen haar beter. In 1677 deelde Ds Halma mee, dat hij een zeker lidmaat over enige feiten die in het dorp zeer ruchtbaar waren, had aangesproken om de zaak te onderzoeken, doch dat deze persoon van een

dergelijk onderzoek niets moest hebben, maar integendeel met vele harde woorden, vloeken en vuile taal heftig was uitgevaren.

In de week daarop volgend ging de dominé met een ouderling naar de woning van Mr. Thomas de chirurgijn om een boetpredikatie te houden. De ontvangst was allesbehalve feestelijk. Mr. Thomas toonde niet het minste berouw of leedwezen, maar had zich integendeel opnieuw „in kwalyk sprekende en grote bitterheid seer onbetamelijk en onmanierlijk tot grote ontsteltenis van de predikant en ouderling uitgelaten. De Eerwaarde Kerkeraad met droefheyt dit rapport gehoord hebbende en siende dat hij hardnekkig in syn sonden voortgaet, verstaet, dat Mr. Thomas voornoemd zich van de Tafel des Heeren zal hebben te onthouden, tot dat hij berouw en afstand van syn sonden ghedaen sal hebben”. De predikant had echter geen lust om er zo spoedig weer heen te gaan, maar schreef een briefje, dat door de schoolmeester bezorgd werd.

Intussen toonde Mr. Thomas niet de minste neiging tot toenadering en beweerde dat hij niets misdaan had. Als hij vernam, dat de predikant huisbezoek zou doen, zorgde hij dat hij niet thuis was. Herhaaldelijk komt zijn naam nog in de notulen voor, met de mistroostige bijvoeging „manet in statu” (blijft zoals het is).

In 1680 ging hij eindelijk uit eigen beweging naar de predikant, beleed zijn zonden, had het er kwaad mee van het H. Avondmaal geweerd te zijn en beloofde beterschap. Tot wederzijds genoegen werd de censuur nu opgeheven.

Mr. Thomas was dus weer in de gemeenschap opgenomen, doch in zijn bekwaamheid schijnt men niet veel vertrouwen gehad te hebben, want in 1694 betaalde de Diaconie f 10,— aan zekere Mr. Hommes voor medicamenten „aen 't kwade been van Lucas de Tuynman”. Later schijnt men echter van opinie veranderd te zijn want in 1696 betaalde men f 12,— voor het „meesteren van Grietjes Block been”, waarvoor de arts Joh. de Witt de medicijnen leverde.

Deze had zich hier gevestigd, ongetwijfeld in verband met de vele buitenplaatsen, die hier verzezen. In 1706 werd deze dokter ouderling der gemeente.

Nog een andere „meester” was op zekere dag spoorloos verdwenen. Later bleek, dat hij zijn vroeger beroep van zee-man weer had opgenomen!

Soms zag de Diaconie er niet tegen op voor de ondersteunden elders geneeskundige hulp te zoeken gelijk blijkt uit de notulen van 27 Aug. 1700: „Nadien men verstaet dat er een Mr. te Breukelen is, die medicinale baden gebruyckt om

dese en gene acidenten (oock lammigheid) daerdoor te genezen, en Lambert Elbertsen alhier nu enige jaren een heupkwaal gehad heeft, waardoor hij onbekwaam is syn werck te doen en met syn huysgezin ten laste van de diaconie is, so wert verstaen, dat men die zaak eens nader onderzoeken zal, om te vernemen of ook enige goede resultaten door die badstoven geschiet syn, en sullen dan de diakonen met die Mr. spreken en de onkosten dienaengaende dragen op hope of het God liefde, dat voornoemde persoon beterschap daerdoor ontfangen mochte”.

Het onderzoek was gunstig uitgevallen, maar of de patiënt baat gevonden heeft bij de behandeling, wordt niet vermeld. In elk geval heeft de kuur niet lang geduurd, want zes weken later werd aan Nicolaas Nimaal, chirurgijn te Breukelen 21 gulden en 18 stuivers betaald wegens het behandelen van Lambert Elbertsen.

Uit een post uit het rekenboek blijkt, dat de Diaconie in zeer delicate gevallen ook hulp in de stad zocht: „Een douceur aan de moeder in het Lazarus-huis voor het genezen van 't hoofd van Herman Pieterse f 3,—.”

Hebben wij te voren gezien hoe de chirurgijns door vermaningen en censuur op het pad der deugd werden teruggeleid, nu komt er een die een pak slaag kreeg. Of het wel dan niet verdiend was, meldt de historie niet. Toen n.l. de chirurgijn Mr Jacobus Vrients op een middag van het jaar 1712 uit zijn woning kwam, werd hij door zekere Jan Corze met een stok afgeranseld, waarna de beide mannen handgemeen raakten.

Terwijl zij aan het vechten waren, kwam de predikant met een ouderling voorbij, met gevolg dat Jan Corze voor de kerkeraad gedaagd werd en „scherpelyck bestraft”.

Door tussenkoms van de dominé werden beide mannen met elkaar verzoend, maar Mr Vrients heeft niet lang meer geleefd. Hij liet zijn huisgezin in betrekkelijk kommervolle omstandigheden achter.

In 1716 verklaarde zijn weduwe Maria Aytzma voor Notaris Mooy te Kortenhoef, dat zij onmachtig was met hare familie te bestaan en daarom met hare kinderen onderstand van de Diaconie genoot. Zij was voornemens enige effecten die zij bezat, te gelde te maken en machtigde de diakonen haar huis dat naast de kerk op erfpacht stond met inbegrip van de chirurgijnswinkel en toebehoren te verkopen. De gehele zaak bracht f 400,— op. De toenmalige kerkmeesters lieten de arme weduwe nog f 48,— voor zes jaar erfpacht betalen en aan de chirurgijnsgildeknecht te Amsterdam

werd f 14,67 betaald, zodat de wed. Vrients na betaling van enige schulden f 93,— overhield!

Behalve enige posten voor heelkundige behandeling en medicijnen, die een aanmerkelijke stijging der prijzen aanwijken, is er in het archief van de 18e eeuw niets bijzonders op dit gebied te vinden.

Trouwens, de geneeskundige hulp schijnt allengs verbeterd te zijn. In 1759 was er te Abcoude een Doctor Medicinæ, en bovendien drie „wondheelders”. Abcoude had dus niet te klagen.

Bij ons was toen een chirurgijn, die men om zijn „geleertheit, ervarenheit en goede bekwaamheden ook wel gebruikt om inwendige ziekten en kwalen te genesen, waarbij veelen zig niet ongelukkig bevinden!”

Plundertochten en Oorlogswée.

Ons dorp lag vroeger beschermd en bedreigd door de Kastelen Abcoude en Loenersloot.

Omstreeks 1380 woonde op het kasteel Loenersloot Heer Splinter, een roofridder van het ergste soort. Deze nam de bewoners in de omtrek hun goederen af om ze zichzelf toe te eigenen, sloot mensen in zijn kasteel op en leefde met de Heren van het slot Abcoude steeds in onmin. Dit bracht voor ons veel narigheid mee en maakte de streek onveilig. Nadat hij het al te bont had gemaakt kwam de Bisschop van Utrecht met de Heer van Abcoude het kasteel belegeren, waarna Splinter zich moest overgeven, zodat de omgeving van deze roofzuchtige geweldenaar bevrijd werd.

Omstreeks 1500 werd het platteland alhier wederom geëist door eigen of vreemde benden. Zo waren er in 1507 op het slot Abcoude soldaten van de bisschop van Utrecht gelegerd, die overal in de omtrek roofden en plunderden. Nog erger werd het in 1515 toen de beruchte Zwarte Hoop kwam opdagen. Dit was een bende van omstreeks 4000 man, die vanuit Friesland door N.-Holland over Amsterdam naar Utrecht en Gelderland trok en te Abcoude en Baambrugge de sporen achterliet van roof, moord en brandstichting. In 1527 kwamen een aantal Stichtse stroopers dit spel nog eens overdoen, doch de boeren liepen te hoop met gevolg dat de onverlaten zich aan de bezetting van het slot Abcoude overgaven, hetgeen hun beter toescheen.

De historie maakt voorts melding van oorlogswée. In 1672 waren de Fransen met grote spoed tot in het hart van het land doorgedrongen en bedreigden een deel van onze pro-

vincie. Elk ogenblik konden zij in ons dorp verwacht worden.

Toen zij zich van Loenersloot hadden meester gemaakt en in de Vechtstreek grote ellende hadden veroorzaakt, was de toestand reeds hachelijk. Maar toen in November 500 Franken met trekschuiten van Utrecht naar Abcoude kwamen, was vooral op 17 Nov. het leed niet te overzien.

Velen onzer dorpingen schijnen over het ondergelopen land gevlucht te zijn. Sommige schrijvers vertellen, dat ons dorp toen is verwoest.

In deze jammertijd, die Ds Halma de „vluchttijd” noemt, waren 18 lidmaten gedood of van ellende gestorven en 43 waren naar andere plaatsen gevlucht, zodat er van de 72 mannelijke en vrouwelijke lidmaten nog slechts 11 waren overgebleven. En dan spreken wij nog alleen maar van de protestanten, die waarschijnlijk de helft der bevolking uitmaakten. De zoon, moeder en zuster van Ds Halma zijn in die tijd in de kerk begraven.

De weinige boeren, die nog over waren, werden, nadat de Prins van Oranje er in geslaagd was Nieuwersluis te bemachtigen, geprest daar te graven om verschansingen op te werpen.

De nachtwacht, die hier reeds gedeeltelijk functioneerde, was helemaal ontredderd. Nu eens liep er een man of 12 à 14, dan weer was er niemand te zien, uit vrees voor de Franse roversbenden.

Het gehele economische leven was ontwricht. Van werken op het land was geen sprake, want het land stond nog tot 1674 grotendeels onder water. De bezittingen van de Diaconie brachten niets op en de tractementen van predikant en schoolmeester werden niet uitbetaald, omdat er geen geld was. Toch gaf men van het weinige dat men nog had een deel aan arme vluchtelingen uit Breukelen en Maarsen, die hier nog verblijf hielden.

Terwijl de naweeën van de oorlog zich nog deerlijk deden gevoelen, kwam in Dec. 1675 een nieuwe ramp het dorp teisteren. Het water steeg onrustbarend. Eerst in Maart 1676 kon Ds Halma de gemeente tot dankbaarheid opwekken „nademaal de Heere nae syn grote goedertierenheyt ons weder boven hope ende verwachtinge van de wateren verlost heeft”.

Daarna werd onmiddellijk het polderland gereorganiseerd, zowel wat betreft de nieuw aan te leggen kaden, sloten en wat dies meer zij, alsmede de verplichtingen hieraan verbonden, schouw en de kosten, de boeten der nalatigen, zonder dat inbreuk gemaakt werd op oude polderbrieven

en molenwezen. Dit alles werd in 7 artikelen, bekrachtigd op 19 Febr. 1676 te Loenersloot ten kastele van Maria Johanna van Amstel, een goedgekeurd door de Ged. Staten van Utrecht op 31 Aug. 1676.

Na een eeuw van rust moesten wij het in Sept. 1787 ontgelden van de Pruisen. Vele Patriotten trokken met vrouw en kroost in drommen van Utrecht naar Amsterdam. Te Utrecht op de Dom en stadhuis waaide de vlag, evenzo van de toren in ons dorp. Doch bij het passeren van onze woonplaats haalden zij de vlag brutaalweg neer, brachten haar naar Muiden, vandaar naar Amsterdam, waar zij vermoedelijk verbrand werd. Dat deden onze eigen landgenoten. Toch hadden wij ook te lijden van de zwervende benden, die doelloos heen en weer trokken, allen van het leger van Rijngraaf van Salm. Wel maakten zij het niet zo bont als de Fransen in 1672, doch hun roofzucht was er niet minder om en de gedwongen leveranties drukten zwaar op de bevolking.

Beroeping Ds S. Croes, 1703.

In de bewogen dagen van de inval der Fransen en de inundatie (1672-'76) stond hier Ds Ger. Halma (1655-1702). Hij was een oud man geworden in de 47 jaren waarin hij lief en leed met zijn gemeente had gedeeld. Toen hij op 23 Nov. 1702, de Stichtse Dankdag ter herdenking van de verdrijving der Fransen, zijn predikatie hield, was de herinnering aan de ellende van de Franse tijd en de verliezen die hij toen in zijn familie geleden had, hem waarschijnlijk te machtig. Hij viel flauw in de preekstoel en overleed een week later.

Aangezien bij de benoeming van zijn opvolger de stemmen staakten, werd in 1703 met het lot beslist.

Men haalde een schoolkind binnen en liet dit een lootje trekken. Het lot viel op Ds Servaas Croes. Deze predikant stierf reeds het volgende jaar aan een slaapziekte.

HOOFDSTUK III.

Enige buitenplaatsen.

Opmerkingen.

Onder de dorpen, die in de 17e en 18e eeuw rijk met buitenplaatsen begiftigd waren, bekleedt Baambrugge een eerste plaats. De bekende dorps-historicus Grevenstuk vertelt ons hiervan in Niftarlake 1930, van welk opstel wij een gedeelte overnemen. Men vond aan de lieflijke oevers van de Angstel niet minder dan 30 buitenplaatsen, de één al mooier dan de andere.

Het water dat zich als een zilveren lint door het landschap slingerde, gaf aan de streek een bijzondere bekoring en het is niet te verwonderen, dat zij, die van plan waren een buitenplaats te bouwen, zich tot dit landschap aangetrokken gevoelden. De weg tussen Abcoude, Baambrugge en Loenersloot kon in die tijd door de mooie buitenplaatsen en de daarbij behorende prachtig verzorgde luthoven, als een van de mooiste van het land beschouwd worden en leverde een schitterende aanblik op.

Des zomers was de bevolking, wanneer de buitenplaatsen bewoond waren, wel een paar honderd zielen groter, wat met het gerij der koetsen en het varen der jachten en boeiers een ongewone levendigheid aan het dorp gaf.

De eigenaars waren meestal voornamelijk Amsterdammers, die door hun verteringen en het onderhoud hunner bezittingen in hoge mate de welvaart van ons dorp bevorderden.

Op enkele uitzonderingen na waren zij dan ook zeer geziene gasten. De meesten waren kooplieden en bij verschillende buitenplaatsen behoorden de daarbij gelegen boerderijen met landerijen, die het nodige profijt opleverden.

Soms ging het wel een beetje vreemd toe, maar dit behoort tot de uitzonderingen. Zo was de eigenaar van een der buitenplaatsen er met een meisje van door gegaan en met haar getrouwd, zeer tegen de zin van de ouders van het meisje, omdat de jongeman Gereformeerd was en de jongedame Rooms.

De jonge Mevrouw scheen erg verkwistend te zijn en daar-

aan is het waarschijnlijk te wijten, dat Mijnheer in financiële nood geraakte en door zijn crediteuren onophoudelijk om geld gemaand werd. Hij raakte aan de drank en stierf een ellendige dood.

Hiermee is de geschiedenis echter niet uit. De dame dronk niet minder dan haar man en werd op een goede dag door de Onderschout, die zich verkleed had, uit haar huis gelokt, in een koets gezet en naar een verbeteringsgesticht gebracht wegens ongehoorde verkwisting, drankzucht en mishandeling van haar man.

Er zijn echter ook mooie dingen te vertellen, die een kijk geven op de offervaardigheid van arm en rijk. Zo werd in 1657 de voor die tijd belangrijke som van f 572,55 gecollecteerd voor de vervolgte Protestanten in Polen. Het gehele bedrag door de Classis opgezonden, bedroeg f 1262,55, zodat wij alleen bijna zoveel hadden gegeven als de andere dorpen van de Classis tezamen. Dit werd echter in 1662 nog overtroffen, toen een collecte langs de huizen voor de verdrukke geloofsgenoten in Piemont (Waldenzen) f 663,42 opbracht.

Na dit korte uitstapje keren wij naar de buitenplaatsen terug. Toen de ellende der Franssen (1672) en de daarop volgende watersnoodjaren verstreken waren, begon het dorp na 1680 weer geheel op te leven en geraakte alles weer in zijn oude toestand. De buitenplaatsen werden des zomers weer bewoond. Daarom vestigde zich hier de arts Jan de Witte, doctor in de medicijnen, en sedert 1706 ouderling der gemeente. Ook de kas der Diaconie is er voor een groot deel welvarend door geworden, terwijl desgelijks het legaat van Baron Straalman vermelding verdient.

Het is hier onmogelijk van alle 30 buitenplaatsen iets te vertellen.

Wij gaan allereerst naar **Lindenhoff**. Deze buitenplaats is niet afgebeeld in „De vermaarde rivier de Amstel” (Angstel). De toenmalige eigenaar schijnt niet te hebben ingetekend op het boekwerk en zodoende bleef hij ook voor de rijmelarij gespaard.

Lindenhoff werd in 1758 bewoond door de heer Groenendaal, die volgens ons begraafboek (Rijksarchief, Utrecht) er een slavin op na hield, van wie toen een kind in de kerk begraven werd. De man was waarschijnlijk iemand, die in Indië was geweest en zijn concubine oftewel huishoudster naar Holland had meegebracht.

In 1761 werd Lindenhoff voor f 14.600,— gekocht door Hendrik van Couwenhoven, lid van de firma van die naam. Deze dreef handel op de Oostzee en schijnt voor die tijd

grote zaken te hebben gedaan, want in 1775 verrekende zij door bemiddeling van de Wisselbank te Amsterdam 1,15 miljoen gulden. Van Couwenhoven was geboren te Koningsbergen en woonde op de Keizersgracht bij de Wolvenstraat te Amsterdam, waar hij in 1792 overleed.

In 1837 werd Lindenhoff bewoond door A. Classen, waarschijnlijk ook een Duitser.

In de 19e eeuw werd de buitenplaats nog bewoond door de heer Beckeringh, die er een stal met zes paarden op na hield. Zijn zoon, een bekend assuradeur te Amsterdam, voelde elk jaar de wens opkomen Lindenhoff nog even te bezoeken.

Later kocht de gemeente het buiten aan om er een school te vestigen, daar er behoefte was aan uitgebreid lager onderwijs, sedert de Franse School van de heer Legrom, die tot hoofdonderwijzer aldaar was benoemd, was opgeheven. De buitenplaats werd toen kosteloos ten gebreke afgestaan aan de heer S. Hennes, die er een kostschool vestigde, welke zich vele jaren in grote bloei mocht verheugen. Na het vertrek van genoemde heer werd de school nog enige jaren door een andere kostschoolhouder voortgezet, maar de tijd van dergelijke instellingen scheen door de opkomst van het Middelbaar Onderwijs ten einde te spoeden. Na nog een poosje een kwijnend bestaan te hebben geleid, werd zij opgeheven.

Lindenhoff stond nu geruime tijd leeg en daar na verschillende pogingen zich geen gegadigden opdeden, werd de buitenplaats door de gemeente voor f 5000,— verkocht.

Nadien werd er veel aan verbouwd en verwisselde het nog enige malen van eigenaar.

Thans is het ingericht voor melktransportbedrijf.

Postwijck.

Postwijck was in de 18e eeuw de woonplaats van de Schout van Abcoude. Daar hielden Schout Joannes Boeleman en Johan Gousset hun verblijf (1725).

De tuin moet reeds in die tijd mooi aangelegd geweest zijn.

Wij lezen tenminste in „Hollands Arcadia”:

„Daalt zij op Postwijck neer met de allereerste bloemen

Die Flora immer meer in haren hof kan noemen,

Ten teken, dat deez' plaats de kroon der tuinen spant

En voor geen andren zwicht langs Amstels waterkant.”

Vrouwe Johanna Judith van IJslandijke- geb. Zeelt (1780—1864) heeft de tuin in toenmaals nog weinig in zwang zijnde Engelse trant laten aanleggen met bloempartijen en vijvers.

Kasteel Abcoude

Postwijk

Zij stierf in 1864 en werd begraven in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Reeds in de Franse tijd werden op Postwijkstraat godsdienstige bijeenkomsten belegd, zo ook waarschijnlijk omstreeks 1810 in de tijd van Koning Lodewijk Napoleon, die zelfs enige tijd voor zijn vertrek ook op Postwijkstraat verblijf heeft gehouden. Later hield de bekende Christen-Jood Mr. Isaac da Costa hier zijn bijbellezingen.

In de Noordelijke zaal van het huis kwamen na 1834 de afgescheidenen uit Baambrugge, Abcoude, Vinkeveen en Nigtevecht bijeen en hielden kerkdiensten voor pl.m. 70 volwassenen. De predikanten Scholte en Brummelkamp traden hier op. Ook vielen hierop boeten.

Na het overlijden van Mevr. Zeelt werden de diensten nog gehouden in het thans verdwenen koetshuis. De afgescheiden gemeente had omstreeks 1863 met Loosdrecht één predikant, zodat er om de 14 dagen dienst was.

In 1865 kwam het eigen kerkgebouw op een stukje grond, door Mevr. Zeelt aan de te stichten kerk vermaakt, benevens een som van f 6000,— voor de bouw. Einde 1865 werd de kerk in gebruik genomen.

In 1738 woonde Pieter Hol met zijn huisvrouw Neeltje op Postwijkstraat. Deze vrouw werd door Tadick Adriaansz. beschuldigt van tovenarij. Hij had zich hierover uitgelaten tegen Thijs Harmansen Drost en Cornelis Schijf, een R.K. boer.

De kerkeraad met Ds van Essen stelde alles in het werk dit zaakje uit de wereld te helpen, daar Neeltje geëist had, dat Tadick bij haar zou komen om haar van de „opgetijgde laster” vrij te spreken.

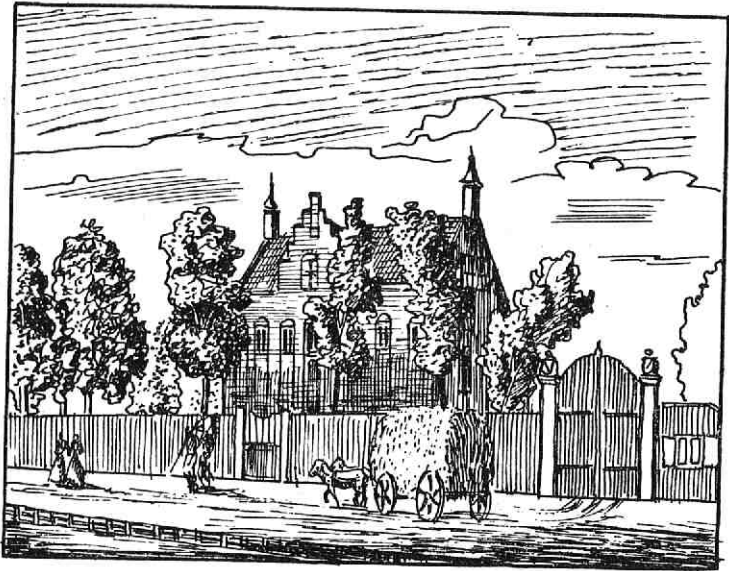
Men kwam dan 3 Juni 1738 op Postwijkstraat bijeen, waar de verzoening tot stand kwam.

De kerkeraad is echter nog tot 1765 met dit heerschap bezig geweest. Hij beweerde te kunnen aanwijzen wie kon toveren. Hij had n.l. een sleutel in een bijbel geklemd, welke hij dan op twee vingers droeg. Zodra nu de naam genoemd werd van iemand die van tovenarij verdacht werd, begon de sleutel volgens zijn zeggen te draaien als de persoon, die genoemd werd, werkelijk aan tovenarij deed.

De kerkeraad heeft hem tot het einde toe onder censuur gehouden, daar Tadick steeds andere lieden in zijn zwarte kunst betrok.

Zorgvrij.

Dit was een grote en prachtige buitenplaats.

Sorgvrij, tegenover de Brug

„O Zorgvrij, zo ik U van buiten kan beschouwen
Gelijkt Uw grootsheid naar de Grafelijke gebouwen
Die Holland eer tijds heeft gedragen op zijn grond.”

Het was gedurende de 18e eeuw eigendom van en bewoond door de familie van Caspel. Het is gesloopt geworden toen de Kleine Coupure op last van Napoleon werd aangelegd. Deze buitenplaats heeft dus gestaan tegenover de brug ter plaatse waar de huidige straatweg een bocht neemt, daar de enige weg oorspronkelijk rechtuit langs de Angstel liep.

Overdorp.

„Nu zie ik Overdorp en stap de stal voorbij,
Waarin de klepper rust en wordt gevoed, na hij
Ten dienst van zijnen heer de weg heeft afgelopen
Het brede Tuinhek lokt mijn blijde Zangnimf aan.”
Overdorp werd in het begin der 18e eeuw bewoond door Joannus Klerk en in 1773 door Jan Beum. De buitenplaats is later in tweeën gedeeld. Op het huis werd een verdieping gezet. De vroegere stal met de helft van de tuin kwam in andere handen. Het werd in de 19e eeuw bewoond door wethouder H. Witlage en daarna door A. Grevenstuk. De mooie grote tuin van vroeger is thans (1930) tot moes-tuin ingericht.

Zuidelijk van Overdorp staat thans het (voormalige) Raadhuis, waarnaast nog een perceeltje dat grensde aan het voormalig postkantoor. Hiertegenover, waar nu sinds 1952 de C. P. van der Leestraat loopt, bevond zich de tolboom. Deze had een klein hekje aan de waterkant, hetwelk de fietsers grote zorgen baarde in de tijd van de oude modellen met het éne grote voorwiel. Menigeen moest zijn waaghalzerij met een nat pak bekopen.

Toen Napoleon met zijn Hofstoet in 1811 passeerde, besloot onze vroedschap na beraad gehouden te hebben in „de Jonge Prins”, ter verdediging van Baambrugge de brug op te halen!

Wee hem, die er kwaad van denkt!

Paddenburg.

Dit was eens een groot gebouw waarop de wapens prijken van den heer Cornelis Barchman Wuytiers en zijn echtgenote. Het werd gebouwd in 1664. In 1684 gaf hij ook zijn bijdrage in de reparatie van het uurwerk in de toren. In 1706 werd de plaats bewoond door Simon Barchman Wuytiers, die toen lid was van de Commissie tot instelling van de nachtelijke bewaking van het dorp.

Hij had op Paddenburg een huiskapel waaraan een kapelaan verbonden was.

Barchman Wuytiers verzekerde aan kapelaan Jacobus Tersteeghe de som van f 1000,— indien deze bij hem tot zijn overlijden in dienst bleef.

Deze som werd in 1727 aan de kapelaan uitgekeerd. Na dat jaar wordt zekere heer Reijks als eigenaar genoemd.

De buitenplaats was in 1837 reeds gesloopt. De stal werd tot boerderij ingericht. Thans is het een der fraaiste boerderijen.

Geinwijck.

Volgens de notulen van de Kerkeraad bestond dit reeds in 1684. Omstreeks 1739 was het eigendom van Hamel Bruijninx, gezant van Holland te Weenen.

„De vogelvlucht vergroot deez' hof zijn sierlijkheden,
Daar 't welig pluimgediert den lof van Geinwijck kweelt.”

Er schijnt dus een volière geweest te zijn. In 1837 werd de plaats bewoond door Mevr. G. Hofs, doch kwam later in bezit van de heer Witsen, Baron Straalman, die het huis belangrijk liet verbouwen en 2 sphinxen op de stoep liet plaatsen.

Hij legateeerde aan de gemeente enige huizen te Abcoude, om uit de opbrengst daarvan jaarlijks f 250,— aan de armen uit te keren. Wat van de opbrengst overschoot kwam aan de gemeentekas ten goede.

Daar de huizen te veel aan onderhoud kostten, werden zij verkocht. De opbrengst werd belegd in N.W.S. hetgeen een behoorlijk rendement gaf.

Het huis staat er nog en werd in 1930 met de voortuin als uitspanning geëxploiteerd. De achtertuin is kwekerij geworden.

Middelvaart.

In het laatst der 17e eeuw was dit flinke gebouw eigendom van Nicolaas Rochusz. van Capelle, Bewindhebber van de O.I.-Compagnie, Directeur van de kolonie Guyana of Wilde Kust, koopman op de Oostzee.

Hij was een gefortuneerd man, die in 1674 was aangeslagen voor een vermogen van f 146.000,—. Hij woonde op de Heerengracht te Amsterdam.

Na zijn dood werd de plaats des zomers bewoond door zijn weduwe, die in het begin van de 18e eeuw nog eigenares was.

In 1757 woonde hier Pieter van Alphen, die jaarlijks aan de Diaconie een rijksdaalder betalen moest voor het op-

ruimen van de bomen, staande op het land van de Diaconie aan de overzijde, omdat die het uitzicht belemmerden.

Die rijksdaalder was hem blijkbaar nog te veel, dus zocht hij van die verplichting ontslagen te worden. Of het ironisch bedoeld is, weten wij niet, maar in het notulenboek van de kerkeraad staat aangetekend: „daar het voor de diaconie geen nadeel is of die bomen daar staan of niet, wil men gaarne tegemoet komen aan de wens van iemand die in den somer in onze kerke gaat”, en werd de diaconie in zijn liefde en mededeelzaamheid aanbevolen!” Dit laatste is kostelijk!

Toen hij nog meer bomen wilde verwijderd zien, wilde hij het dubbel aantal wilgenpoten geven. Zeker in een erg royale bui!

In 1805 overleed Anthony Bruiningh, laatste eigenaar van de wijnkopersfirma van die naam. In de Franse tijd waren de zaken achteruitgegaan. Hij woonde te Amsterdam op de Turfmarkt, terwijl hij des zomers met zijn zuster op Mid-elvaart vertoefde.

In 1837 werd de plaats bewoond door J. Jansen. De tuin is verdwenen, maar het huis, ofschoon kleiner dan vroeger, is nog in wezen en door de tegenwoordige eigenaar in goede staat gebracht. Hier is thans een melktransportbedrijf gevestigd.

Landlust.

Dit was eigendom van Mr. Gillis Valckenier, commissaris van de Ossenmarkt, een gefortuneerd man, die in 1782 overleed en f 800.000,— naliet.

Zijn broeder Mr. Jan Wouter Valckenier, Heer van Bruchem en Cillaarshoek, en lid van de firma Valckenier en de Quesne, erfde toen de buitenplaats en overleed in 1785. Landlust wordt in 1837 nog een schoon buitengoed genoemd, bewoond door J. D. N. van der Trappen.

Later werd het als boerderij ingericht en deed dienst als station voor de verwisseling van de paarden der trekschuiten. Thans is er de Zuivelfabriek MOBA gevestigd.

Den Haring.

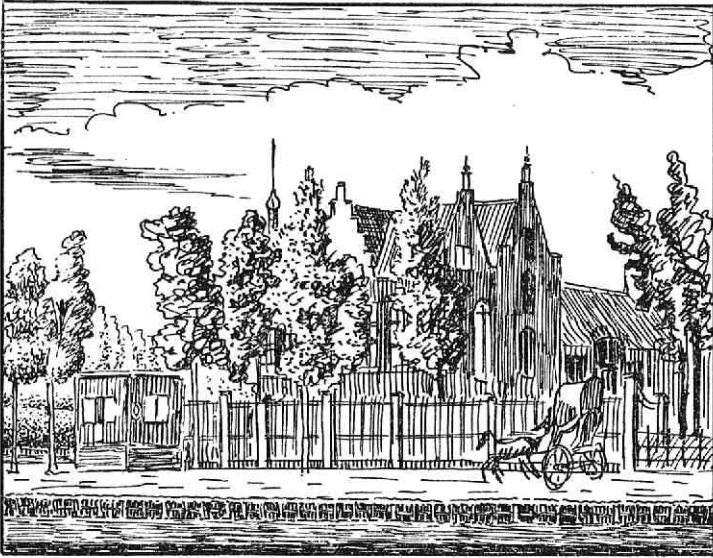
Dit was een prachtige buitenplaats.

„Ik ga en zie van ver den Haring, daar het oog

Op 't hoogst verwonderd wordt door 't aangenaam vertoog van eer en Vorstenhof dan lustplaats hier te aanschouwen”.

In Hollands Arcadia wordt gezegd: deze Haring is gevist met gouden netten der koopmanschap.

Omstreeks 1730 woonde hier Mevr. de Wed. Clyburg, maar

Den Haring

de buitenplaats zal waarschijnlijk omstreeks 1657 gesticht zijn. Immers woonde er in dat jaar alhier Sr. Johan Haringh, die na voorafgaand onderzoek, in presentie van een ouderling, als lidmaat is aangenomen. Een jaar daarna werd zijn dienstbode als zodanig bevestigd. Waarschijnlijk is de naam van hem afkomstig.

In 1837 was „Den Haring” reeds een boerderij, bewoond door H. Kersjes.

Het grote gebouw is echter verdwenen.

Donkervliet.

Omstreeks 1730 was dit het zomerverblijf van Gijsbert van Hogendorp, ontvanger generaal der Verenigde Nederlanden. Het oude gebouw werd in het begin der 20ste eeuw gesloopt en een nieuw groter huis op dezelfde plaats gebouwd, dat enige jaren later in eigendom overging aan de heer G. A. A. Middelberg, vóór de Boerenoorlog Directeur van de Zuid-Afrikaanse Spoorweg Mij en lid van de 2e Kamer en van onze Gemeenteraad.

Na zijn overlijden werd het bewoond door Ir. E. Middelberg, oud-hoofd van het Mijnwezen in Indië. Hij heeft veel gedaan tot restauratie van het kerkgebouw in 1928.

De naam Donkervliet werd door enkele bewoners van vroeger als familienaam aangenomen.

Valckenheining.

Valckenheining werd gebouwd door Cornelis Valckenier, vroeger ambtenaar van de O.I. Compagnie en in 1673 opperhoofd in Tonkin. Hij keerde in 1675 terug als admiraal van de retourvloot en vestigde zich aan de Kloveniersburgwal bij de Nieuwmarkt te Amsterdam. Hij was Directeur van de Sociëteit op Suriname en werd eerst Secretaris, daarna Schepen en vervolgens Burgemeester van Amsterdam.

Daar hij gehuwd was met Catharina van Heyningen, noemde hij door verkorting van beider namen het zomerverblijf: Valckenheining.

Zijn zoon Jacob Valckenier, geboren in Tonkin in 1673, gedeputeerde ter Staten-Generaal en Kapitein der Burgerij, woonde op de Kloveniersburgwal te Amsterdam. Hij was gehuwd met Jac. Constantia Becker en overleed in 1720. Haar vader had hier ook een zomerverblijf.

Valckenheining was in 1794 nog in het bezit van de familie Valckenier, toen daar Hendrik Hooft Danielsz, Raad ter Admiraliteit, ten huize van zijn zuster overleed.

In 1837 woonde er de Wed. J. Tas, later de familie de

Maret en vervolgens Ds. C. L. D. van Coevorden Adriani, bekend om zijn grote schenking aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In het koepeltje is door hem de Zondagsschool van Loenersloot opgericht.

De buitenplaats is nog geheel in wezen.

Het Slot Loenersloot is hier en daar reeds vermeld. Dit vermaarde gebouw, waarschijnlijk uit omstreeks 1250, zou in beschrijving ons te ver voeren en vereist een aparte studie.

HOOFDSTUK IV.

HET BURGERLIJK BESTUUR.

De Ambachtsheer.

Wij stonden hier eerst onder de heren van Abcoude, van wie Jacob van Gaesbeeck de laatste was. Toen hij zijn rechten aan de Bisschop van Utrecht moest afstaan was ons dorp nauwelijks meer dan een gehucht. Bisschop Hendrik van Beyeren moest op zijn beurt weer alle wereldlijke heerschappij in 1528 afstaan aan Karel V. In de oorlogstijd en verwarring der 16e eeuw berustte het bestuur bij de Staten 's Lands van Utrecht.

Dezen verkochten de ambachtsheerlijkheid in 1715 aan **Theodorus de Leeuw** (die op het slöt Abcoude woonde), voor de som van f 20.400. Hiermede werd een geheel nieuwe toestand geschapen, want tot 1715 konden de inwoners van ons dorp zonder veel belemmering hun eigen zaken regelen, daarin gesterkt door de aanwezigheid van vele rijke en machtige Amsterdamse patriciërs, die hier op hun buitenplaatsen woonden.

Maar dat was nu anders geworden. Immers konden burgerlijke gemeente, aangeduid met de naam „Gerecht” en kerkelijke gemeente niets meer zelfstandig besluiten. Zelfs geringe aangelegenheden moesten aan zijn goedkeuring worden onderworpen. Hij benoemde Schout en Schepenen. Het beroep van predikant en benoeming van een schoolmeester had zijn approbatie (goedkeuring) nodig en alle rekeningen werden door hem nagezien.

De Franse Revolutie.

In 1795 liet de **Franse Revolutie** zich hier ook gelden. Het werd de tijd der zgn. „Vrijheid, gelijkheid en broederschap.” In het voorjaar werd „burger” Cornelis Miltenburg gekozen tot vertegenwoordiger der representanten 's Lands van Utrecht vanwege het Nederkwartier.

Kort daarna zou in de Kerk te Abcoude de verkiezing plaats hebben voor leden van de municipaliteit (gemeentebestuur) van Abcoude. Dit werd plechtig door klokgeklep en bekend-

making aangekondigd en door de bode van het gerecht rondgezegd. Toen de man te Baambrugge wilde rondzeggen, werd hem dit door D. de Groot, Van Hilten en Miltenburg, leden van de „municipaliteit” verboden. Hem werd ook gelast de reeds opgeroepenen af te zeggen. Wij maakten hier bekend, dat wij geen gevolg zouden geven aan de oproep. Aan de bode werd een besluit meegegeven, waarin de scheiding van Abcoude werd geproclameerd. Op verzoek van Abcoude zou de grenswijziging worden aangegeven door een commissie, doch alles had geen duurzaam bestaan.

De goederen in 1798.

Ten aanzien van de goederen ontstonden er in 1798 bijna overal conflicten. Zo ook hier. Gelijk reeds gemeld is, kwam de toren aan de gemeente. Mede op grond van art. 6 (Staatsregeling 1798 add. art.) wensten de R. Katholieken van beide dorpen gebruik te maken van het naar hun mening daardoor verkregen recht om de kerkgebouwen te naasten, omdat zij op beide dorpen in de meerderheid waren. Ook het gemeentebestuur was die mening toegedaan, omdat wij onder Abcoude ressorteerden.

Wij echter kwamen daartegen in verzet, omdat ons kerkgebouw daar ten onrechte in betrokken werd. Wij toch waren sedert 1633 van Abcoude losgemaakt.

Het Wetgevend lichaam der Nederlanden stelde ons in het gelijk, omdat de verdeling der kerkelijke goederen dorpsgewijze moest geschieden. Hiermede was de kwestie opgelost. De kerk was toen geschat op f 2000,—; de pastorie op f 2800,—. Het schoolhuis bleef buiten beschouwing omdat het „Nationaal” was, doch de schatting was f 2000,— daar het op Diaconie-grond stond.

De Coupures.

In 1811 passeerde Napoleon op zijn weg naar Amsterdam ons dorp. Uit die tijd dateert de aanleg van de Coupures, waaraan „Zorgvrij” t.o. de brug ten offer viel. Lange tijd waren de Coupures prachtige lanen met rijen dikke bomen.

Samensmelting met Abcoude.

In 1851 was er sprake van **vereniging** der beide dorpen, doch het plan werd geen feit. Evenmin in 1920. Ons verzet werd evenwel in de oorlogsjaren 1940-'45 uitgeschakeld, zodat met één handbeweging de samenvoeging plaats greep.

NAAMLIJST DER PREDIKANTEN VAN ABCOUDE
EN BAAMBRUGGE TOT 1633

1. Andries van Oosterbeek 15—
2. Cornelis van Kooten 15—
3. Pieter Jansz 159.—1606
4. Balthasar van Doorn 1606—1612
5. Egbertus Stedum 1612—1619 (afgezet)
6. Franciscus Bernardi 1619—1622 (afgezet)
7. Johannes Pistorius 1622—1625
8. Joh. Westerburg 1625—1626
9. Petrus Deijlius 1626—1633

**NAAMLIJST DER PREDIKANTEN
VAN BAAMBRUGGE**

1. Petrus Deijlius 1633—1639
2. H. Malecoodt 1639—1653
3. Th. van der Horst 1653—1654 (verdronken)
4. G. Halma 1655—1702
5. S. Croes 1703—1704
6. N. van Wijck 1705—1709
7. B. van Zanten 1709—1735
8. Ph. E. van Essen 1735—1743
9. H. Vos 1744—1788
10. W. D. Grommé 1788—1798
11. A. ten Bosch 1798—1803
12. G. H. van Bolhuis 1803—1840
13. J. F. L. Abresch 1841—1844
14. P. A. van der Scheer 1845—1849
15. P. M. Keller van Hoorn 1849—1859
16. Jhr. L. de Geer 1859—1860
17. J. Krayenbelt 1861—1866
18. F. Chr. Magendans 1866—1871
19. C. L. D. van Coeverden Adriani 1871—1874
20. Dr. I. van Dijk 1875—1877
21. M. J. Bouman 1878—1882
22. H. J. Feykes 1884—1886
23. A. Tap 1888—1891
24. B. M. Mantz 1891—1899
25. C. A. van den Akker 1901—1910
26. Dr. J. de Zwaan 1911—1912
27. Dr. G. J. Thierry 1912—1913
28. H. H. Kolkmeijer 1914—1918
29. J. Kat 1919—1921
30. H. Haselager 1924—1935
31. P. Six Dijkstra 1936—1942
32. W. Sirag 1942—1945
33. J. C. Neeleman 1946—1949
34. G. van der Zee 1950—

NAAMLIJST VAN SCHOOLMEESTERS/KOSTERS

1. Aert Jans was er in 1570—1584.
2. Jan Desmares tot 1614.
3. Ambrosius Antonius Coop v. Groen van 1614 tot 1654.
4. Cornelis Willemsz Enter tot 1660.
5. Jan Claesz Gruys 1660.
6. Jacob Dircksz Konijn van 1661 tot 1685.
7. Jan G. Dubbeld van 1685 tot 1724.
8. Jan van Aalst Cornsz. (vermeld in 1757).
9. Terwog.
10. Quirijn Blanché (vermeld in 1786).
11. Arnoldus Stros van 1794 tot